

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Monika Sábliková

Finanční gramotnost ve výuce matematiky a občanské výchovy na 2. stupni
základních škol

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jsem jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 22. 4. 2016

.....
Monika Sáblíková

Poděkování

Ráda bych poděkovala Ing. Aleně Opletalové, Ph.D. za ochotu, vstřícný přístup a odborné připomínky, kterými mi byla nápomocna při vypracování této diplomové práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Monika Sábliková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Ing. Alena Opletalová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Finanční gramotnost ve výuce matematiky a občanské výchovy na 2. stupni základních škol
Název v angličtině:	Financial literacy in mathematics and civics at the second grade of primary schools
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá problematikou finanční gramotnosti a finančního vzdělávání na základních školách. Hlavním cílem práce je analyzovat výuku finanční gramotnosti s využitím pracovních listů. Teoretická část charakterizuje finanční gramotnost, základní finanční produkty, dokumenty a strategie vztahující se k finanční gramotnosti, finanční vzdělávání a využití pracovních listů ve výuce. Praktická část se zaměřuje na využití pracovních listů ve výuce finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol. Práce analyzuje stav využívání pracovních listů ve výuce finanční gramotnosti a zkoumá, zda si učitelé vytvářejí pracovní listy pro výuku finanční gramotnosti samostatně nebo se inspiroují již zhotovenými.
Klíčová slova:	Finanční gramotnost, finanční vzdělávání, finanční produkty, pracovní listy, učební úloha
Anotace v angličtině:	This thesis deals with the issue of the financial literacy and financial education at primary schools. The main aim of thesis is to describe of the teaching financial literacy and use of worksheets in its implementation. The theoretical part characterizes the financial literacy, financial products, documents and strategies related to financial literacy, financial education, and use worksheets in teaching. The practical part is focuses on teh use of worksheets in teaching financial literacy at the second grade of primary schools. Analysis discovers situation the use of worksheets in the teaching of financial literacy and examines whether teachers create for teaching financial literacy worksheets alone or already drawn by inspiration.

Klíčová slova v angličtině:	Financial literacy, financial education, financial products, worksheets, teaching task
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Dotazník – Finanční gramotnost Příloha č. 2: Pracovní list – Tvorba ceny Příloha č. 3: Pracovní list - Peníze Příloha č. 4: Pracovní list - Pojištění Příloha č. 5: Pracovní list - Rozpočet Příloha č. 6: Pracovní list – Platební karty
Rozsah práce:	70 stran
Jazyk práce:	český

Obsah

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 FINANČNÍ GRAMOTNOST	12
1. 1 Definice finanční gramotnosti	13
1. 2 Složky finanční gramotnosti.....	14
1. 3 Aspekty ovlivňující finanční gramotnost	16
2 ZÁKLADNÍ FINANČNÍ PRODUKTY.....	18
2. 1 Bankovní účty.....	18
2. 1. 1 Běžný účet	18
2. 2 Platební karty.....	19
2. 2. 1 Kreditní karta.....	19
2. 2. 2 Debetní karta.....	20
2. 3 Spoření.....	20
2. 3. 1 Stavební spoření	20
2. 3. 2 Spořicí účet.....	21
2. 3. 3 Penzijní připojištění.....	22
2. 4 Pojištění	22
2. 4. 1 Životní pojištění.....	22
2. 4. 2 Pojištění majetku	23
3 STRATEGIE A DOKUMENTY VZTAHUJÍCÍ SE K FINANČNÍ GRAMOTNOSTI..	24
3. 1 Systém budování finanční gramotnosti na základních školách a středních školách	24
3. 1. 1 Standardy finanční gramotnosti.....	26
3. 2 Národní strategie finančního vzdělávání	27
4 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	29
4. 1 Význam finančního vzdělávání	30
4. 2 Struktura finančního vzdělávání.....	31

4. 3 Principy finančního vzdělávání	32
5 VYUŽITÍ PRACOVNÍCH LISTŮ PŘI VYUČOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH	35
5. 1 Materiálně didaktické pomůcky	35
5. 1. 1 Klasifikace materiálně didaktických pomůcek.....	36
5. 2 Pracovní listy	37
5. 3 Učební úlohy	38
5. 3. 1 Taxonomie učebních úloh	39
5. 4 Tvorba pracovních listů.....	40
PRAKTICKÁ ČÁST	41
6 ANALÝZA VYUŽÍVÁNÍ PRACOVNÍCH LISTŮ PŘI VÝUCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA 2. STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL.....	42
6. 1 Stanovení cíle praktické části	42
6. 2 Formulace výzkumného problému	43
6. 3 Formulace výzkumných otázek.....	43
6. 4 Metody sběru dat	44
6. 5 Výběr výzkumného souboru.....	46
6. 6 Průběh a realizace výzkumného šetření.....	46
7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	48
8 SHRUTÍ A DISKUSE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	57
ZÁVĚR.....	62
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	65
SEZNAM GRAFŮ	69
SEZNAM PŘÍLOH	70

ÚVOD

V dnešním světě se lidem nabízí značně široká škála finančních produktů a poskytovatelů finančních služeb. Témata finančního rázu nás běžně obklopují každý den. Ze všech koutů na nás útočí reklamy, které tvrdí, že jejich výrobek či zboží musíme získat. Jsme hnáni touhou uspokojovat vlastní potřeby a to i za předpokladu, že naše finanční situace není zrovna optimální. Roste sklon ke spotřebě, který často vede k zadlužování občanů. Lidé si ochotně půjčují peníze, aniž by se zamysleli nad riziky a následky jejich počínání. A proto se základní znalosti finanční gramotnosti považují za běžnou součást života jedince. Finančně negramotný člověk se lehce dostane do nesnází, které mohou mít dlouhodobý vliv na jeho život. Nedokáže adekvátně reagovat na stále se měnící svět financí. Jak se lze chránit před nevýhodnými produkty finančního světa?

Finanční vzdělávání se stává aktuálním tématem dnešní společnosti a jedním z podstatných problémů současného světa. Pro efektivnější rozmach povědomí o dané problematice musíme začít děti rozvíjet již na prvním stupni základních škol. Zvýšení finanční gramotnosti by mělo přispět především k prevenci zadlužování mladší generace. Mládež, kterou povedou rodiče a obzvláště pedagogové na základních a středních školách k finančnímu vzdělávání, má reálnou šanci se orientovat ve finančním světě a vyhnout se nepříjemným následkům zadlužení (např. osobnímu bankrotu). V případech, kdy budou uvažovat o investování finančních prostředků, si zdůvodní své jednání. Zamyslí se nad výhodami a nevýhodami, které budou pramenit z jejich rozhodnutí. V neposlední řadě by měli s předstihem řešit, jak se postarají o své náklady v postproduktivním věku.

V dnešní době se zvyšuje, především v důsledku vysokoškolského vzdělávání a vysoké míry nezaměstnanosti, věk, kdy mladí lidé opouštějí domovy a začínají formovat vlastní životy. Prodloužená doba přípravy na život jim přináší řadu ekonomických i psychologických obtíží. Mládež má stejné potřeby jako dospělí, ale nemohou je řádně uspokojovat, protože jsou stále ekonomicky závislí na rodičích. S odchodem z domova přichází také mnoho životních zvrátů (hledání zaměstnání, bydlení, životního partnera nebo založení rodiny). Většina uvedených změn se přímo či nepřímo pojí s financemi. Mladý člověk se dostane do situace, kdy musí určit, jak všechno zvládne a zda se neobráčí

na nějakého poskytovatele finančních služeb. Důležitý krok, který vyžaduje alespoň základní přehled znalostí z oblasti finanční gramotnosti.

Důležitost finančního vzdělávání si uvědomují nejen finanční instituce, ale i zástupci státu. Ministerstvo financí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo průmyslu a obchodu a Česká národní banka dlouho usilovali o zvýšení finanční gramotnosti občanů České republiky. Vláda zadala uvedeným ministerstvům za úkol připravit funkční systém, který by usnadnil a umožňoval finanční vzdělávání žáků základních a středních škol. Výsledkem je zařazení finančního vzdělávání do rámcových vzdělávacích programů, čímž se stala výuka předmětu finanční gramotnost v roce 2013 novým prvkem a povinnou součástí školních osnov. Považuje se za jednu ze základních kompetencí, kterou by měl žák disponovat po ukončení základní či střední školy. Získané poznatky by absolventi měli vhodně aplikovat v běžném životě. Finanční vzdělávání by ochraňovalo nejen obyvatele, ale i stát.

Výuka finanční gramotnosti se většinou zařazuje do hodin matematiky nebo občanské výchovy (resp. výchovy k občanství či základů společenských věd). O zapojování prvků finanční gramotnosti do vyučovacích hodin však každá škola rozhoduje samostatně. Záleží na řediteli, zástupcích ředitele a koordinátorech školního vzdělávacího programu, ve kterém předmětu a jakým způsobem bude výuka realizována. Školy stále disponují volností výběru postupů a metod, jak žáky finančně vzdělávat. Mohou využívat mezipředmětové vztahy, projektovou výuku nebo volit ze spousty didaktických pomůcek, které názorně vysvětlují probíraná témata.

Hlavním cílem diplomové práce je **analyzovat problematiku využívání pracovních listů učiteli finanční gramotnosti a zjistit, zda si je vytvářejí sami nebo se raději inspiroují již zhotovenými**. Mezi dílčí cíle, které navazují na hlavní cíl diplomové práce, zařazují:

- zjistit stav využívání pracovních listů při výuce finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol,
- posoudit, zda učitelům vyhovují pracovní listy, které mají k dispozici nebo by raději uvítali nějaké nové varianty,
- navrhnout podobu několika pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol.

Diplomová práce se dělí na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretickou část tvoří pět kapitol, jejichž hlavním cílem je objasnit problematiku finančního vzdělávání a užití pracovních listů při výuce. První kapitola obecně charakterizuje finanční gramotnost, vymezuje její různé definice a rozebírá jednotlivé aspekty, které ovlivňují ekonomické chování člověka a jeho finanční znalosti. Ve značné části práce se hovoří o finančních produktech, proto se druhá kapitola zaměřuje na jejich vymezení. Poskytuje stručnou charakteristiku základních finančních produktů, které lidé nejvíce využívají. Finanční gramotnost patří v dnešní době do povinného vzdělávání na českých školách, což bylo podloženo určitými strategiemi a dokumenty, které se staly motivem třetí kapitoly. Čtvrtá kapitola pojednává o finančním vzdělávání. Zajímá se o jeho význam, dvoupilířovou strukturu a principy, kterým podléhá. Poslední kapitola teoretické části objasňuje využití materiálně didaktických pomůcek při výuce finanční gramotnosti, přičemž se zaměřuje na textové učební pomůcky, konkrétně na pracovní listy. Popisuje učební úlohy, které tvoří opěrnou konstrukci pracovních listů.

Praktická část diplomové práce se zaměřuje na analýzu využívání pracovních listů ve výuce finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol. Výzkumné šetření bylo uskutečněno prostřednictvím dotazníků, které byly předloženy učitelům finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol v Olomouckém a Zlínském kraji. Dotazníky zjišťovaly, zda učitelé využívají pracovní listy ve výuce finanční gramotnosti a jestli dávají přednost již zhotoveným nebo samostatně vytvořeným variantám. Také zkoumaly, v jaké fázi vyučovací jednotky učitelé nejčastěji zapojují pracovní listy.

Diplomová práce by mohla být přínosná pro učitele 2. stupně základních škol, kteří se výukou finanční gramotnosti přímo zabývají. V závěru práce přikládám návrhy pracovních listů do hodin s finanční tematikou. Přínos může mít i pro jednotlivce, kteří se tímto aktuálním tématem zabývají, protože poskytuje ucelený pohled na problematiku finanční gramotnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 FINANČNÍ GRAMOTNOST

Finanční gramotnost jako nezbytná součást základních znalostí je považována za jednu z klíčových kompetencí, kterou si jedinec osvojuje v průběhu vzdělávání. V souvislosti s pedagogikou můžeme kompetenci definovat jako: „*souhrn vědomostí, schopností, postojů a hodnot pro osobní rozvoj a uplatnění každého jednotlivce ve společnosti.*“¹ Především z tohoto důvodu byla finanční gramotnost zařazena do rámcových vzdělávacích programů základního a středního vzdělávání. Konkrétně se vyskytuje v jejich vzdělávací oblasti Člověk a společnost, která obsahuje výčet záměrů vedoucích k rozvoji a utváření klíčových kompetencí. Mezi ně patří i formulace následujícího cíle, který by měl žáka vést k: „*orientaci v problematice peněz a cen a k odpovědnému spravování osobního (rodinného) rozpočtu s ohledem na měnící se životní situaci.*“² Žák se prostřednictvím vzdělávání seznamuje s hospodářským životem a získává informace ze světa financí.

Finanční gramotnost se týká všech bez výjimky. Nesmíme proto opomíjet ani dospělou populaci, která pocítuje potřebu finančního vzdělávání. Lidé se seznamují se světem financí různými způsoby. Nabízí se spousta možností, jak zvýšit úroveň finanční gramotnosti u lidí produktivního věku. Mohou si vybírat z početné nabídky vzdělávacích kurzů. Velká řada bank a finančních institucí nabízí poradenské a konzultační činnosti. V případě, že se jedinec zamýšlí nad využitím nějakého finančního produktu či služby a není si jistý, zda se rozhodl správně, má možnost se poradit s odborníky. Podobně se angažují soukromé nebo neziskové organizace. Údaje poskytují i média, která připravují a prezentují různá zpravodajství a cílené programy. Informace předkládají i různorodé publikace, literatura, metodické příručky apod. Důležitou roli sehrává internet, který přináší možnost vyhledat potřebné údaje. V neposlední řadě se lidé mohou zúčastnit přednášek zabývajících se finanční tematikou.³ Tato kapitola předkládá výčet definic finanční gramotnosti, jejich složek a aspektů, které ji ovlivňují.

¹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha. 2009. s. 124

² MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Upravený rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha. 2013. s. 44

³ OPLETALOVÁ, A., KVINTOVÁ, J. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc. 2014. s. 60 - 61

1. 1 Definice finanční gramotnosti

Setkáme se s řadou definic finanční gramotnosti. Autoři se snaží vymezit finanční gramotnost na základě různých kritérií zaměřujících se na odlišné oblasti života lidí. Hlavní aktéři, kteří se podíleli na tvorbě projektu rozvoje finanční gramotnosti (Ministerstvo financí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo průmyslu a obchodu a Česká národní banka) se na základě zkušeností a jednání s různými zainteresovanými skupinami shodli na formulaci: „*Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný člověk se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.*“⁴

Další definici poskytuje metodický materiál zabývající se finanční gramotností ve výuce. Finanční gramotnost si tedy můžeme představit i jako: „*souhrn kompetencí, které jsou uplatňovány v běžném životě a které jsou nezbytné pro aktivní a zodpovědnou účast na finančním trhu. Finanční vzdělávání v širším rámci podporuje prevenci proti předlužení a směřuje občany k zajištění na stáří.*“⁵ Z formulace cítíme, že se vzdělávání orientuje na budoucnost a hlavně na všechny věkové kategorie obyvatelstva. Má zabránit společenským dopadům, které vyplývají z předlužení. Chrání občany před nesprávnými kroky, které mohou ovlivnit jejich život na dlouhá léta, a které mohou vyústit až k sociálnímu vyloučení. Tvůrci knihy *Understanding Social Exclusion* definují sociálně vyloučeného jedince jako toho, kdo se nemůže podílet na klíčových aktivitách společnosti, ve které žije.⁶ Snaží se předejít sociální nerovnosti mezi lidmi.

Publikace *Finanční gramotnost 1*, která přináší praktické náměty k výuce finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol, používaná především v předmětu *Výchova k volbě povolání* vystihuje finanční gramotnost skrze chování finančně gramotného člověka. Toto chování líčí jako dovednost žáků získávat dostatek potřebných informací, rozlišovat mezi faktem a názorem, umět si nastavit kritéria rozhodování a prostřednictvím nich porovnávat různé možnosti řešení. Finančně gramotný člověk řeší

⁴ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. 2010 [cit 2016-01-19]. Dostupné z WWW:

<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>. s. 11

⁵ HESOVÁ, A., ZELENDOVÁ, E. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Praha. 2011. s. 6

⁶ HILLS, J., GRAND, J., PIACHAUD, D. *Understanding Social Exclusion*. Oxford. 2002. s. 5

problémy z pohledu současných a budoucích předností i úskalí a umí analyzovat text, což mu dopomáhá ke správné orientaci v nabídce finančních produktů.⁷

V dalším odborném tisku nalezneme definici finanční gramotnosti, která zní takto: „Osobní finanční gramotnost je schopnost číst, analyzovat a spravovat osobní finanční podmínky, které mají dopad na materiální zajištění jedince. Obsahuje schopnost orientovat se ve finančních rozhodnutích, probírat témata peněz a finančních záležitostí bez (či navzdory) pocitu nepohodlí, plánovat budoucnost a kompetentně reagovat na životní události, které mají dopad na každodenní finanční rozhodnutí, včetně událostí vyplývajících z běžného stavu ekonomiky.“⁸

Finanční gramotností se zabývá i Komise evropských společenství, která popisuje finanční gramotnost následovně: „Finanční gramotnost znamená být si vědom finančních rizik a příležitostí a při výběru finančních služeb se rozhodovat na základě informací.“⁹ Stejně ji vystihuje Paseková se svým týmem, která na finanční gramotnost nahlíží jako na individuální schopnost člověka přijmout, porozumět a vyhodnotit relativní informace potřebné pro jeho finanční rozhodování.¹⁰ Sama finanční gramotnost odráží nejen politický a kulturní vývoj společnosti, ale také vývoj technologií. Nejde pouze o získání základních informací, ale i o to, abychom jim dokázali porozumět. Jedná se o celoživotní záležitost.

1. 2 Složky finanční gramotnosti

Zjednodušeně charakterizujeme finanční gramotnost jako správu osobních či rodinných financí. V tom případě zahrnuje tři složky: peněžní, cenovou a rozpočtovou gramotnost.

- Peněžní gramotnost se zaměřuje na kompetence, které umožňují řízení hotovostních a bezhotovostních peněz včetně operací s nimi. Podává přehled o prostředcích, jenž slouží ke správě peněz (např. běžné účty či platební nástroje).

⁷CIPROVÁ, J., MERTIN, V., BERNÝ, L. *Finanční gramotnost I.: [přípravy do hodin Výchovy volby k povolání na 2. stupni]*. Praha. 2011. s. 1

⁸BERTL, I. *Kapitoly o finanční gramotnosti*. Praha. 2012. s. 9 - 10

⁹KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ. *Sdělení komise – finanční vzdělávání* [online]. Brusel: KOM/2007/808, 2007. [cit 2015-12-19]. Dostupné z WWW:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0808:FIN:CS:PDF>

¹⁰PASEKOVÁ, M., ŘEDINOVÁ, H., HOMOLKA, L., BLECHOVÁ, B. An Explanatory Study on the Financial Literacy of High School Students in the Czech Republic, *Proceedings of the 1st WSEAS International Conference on Finance, Accounting and Auditing*. Zlín. 2012. s. 68

- Cenová gramotnost dopomáhá především k orientaci v cenových mechanismech a v problematice inflace. „Významnou složkou cenové gramotnosti je porozumění principu „ceny peněz“ v čase, rozdílu mezi nominální a reálnou úrokovou sazbou a porozumění cenám finančních nástrojů a služeb v praktické podobě poplatků a úrokových sazeb.“¹¹
- Rozpočtovou gramotnost reprezentují kompetence nepostradatelné pro správu rodinného či osobního rozpočtu. Zahrnuje i schopnost zdolávat životní překážky spojené s financemi (např. ztráta zaměstnání). Mezi rozpočtovou gramotnost se zařazují i dva speciální komponenty: správa finančních aktiv (např. vkladů a investic) a správa finančních závazků (např. úvěrů). Obě složky předpokládají orientaci na trhu, kde se vyskytují různé finanční produkty a služby, schopnost komparace jednotlivých produktů a služeb mezi sebou, zejména pak schopnost volit ty nejvýhodnější s přihlédnutím na stávající životní okolnosti.¹²

Finanční gramotnost spadá také do ekonomické gramotnosti, která se soustřeďuje na rozvoj schopností spojených s příjmy a výdaji jedince. Ekonomická gramotnost pojednává o finančních produktech. Zabývá se profesní volbou, rozšiřuje znalosti pracovního práva. Vede jedince k zájmu o práci a k vyhledávání nejrůznějších pracovních nabídek, které odpovídají jeho zaměření. Ekonomicky gramotný člověk si dokáže zaopatřit příjem. Vyznačuje se schopností přemýšlet o svých rozhodnutích s ohledem na svůj nynější i předpokládaný příjem v budoucnu. Finančně gramotný člověk myslí dopředu. Plánuje své výdaje a k penězům chová pozitivní vztah. Vytváří si rezervy a má přehled o svých výdajích.

K finanční gramotnosti se také vztahují potřebné makroekonomické aspekty. Jsou její neoddelitelnou součástí. Patří mezi ně především porozumění základním souvislostem mezi různými sektory ekonomiky a orientace v hlavních makroekonomických ukazatelích (např. hrubý domácí produkt, úroková sazba, atd.). K finanční gramotnosti patří i daňová oblast. Finančně gramotný člověk by měl mít primární informace o daňové soustavě. Měl

¹¹ BALABÁN, Z. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha. 2009. s. 25

¹² MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. 2010 [cit 2016-01-19]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>. s. 12

by daně považovat za prostředek k zabezpečení odpovědného chování jednotlivců vůči rodině a státu.¹³

V rámci finanční gramotnosti se rozvíjí i další kompetence, které se podílí na aktivním životě člověka ve společnosti a ve světě financí. Finanční gramotnost podporuje také:

- *„gramotnost numerická, která se z hlediska finanční gramotnosti týká především využití matematického aparátu k řešení numerických úloh se vztahem k financím,*
- *gramotnost informační, kterou můžeme charakterizovat jako schopnost vyhledat, použít a vyhodnotit relevantní informace v kontextu,*
- *gramotnost právní, jako orientaci v právním systému, přehled o právech a povinnostech a také možnostech, kam se obrátit o pomoc.“¹⁴*

1.3 Aspekty ovlivňující finanční gramotnost

Chování ekonomického člověka, tedy jeho finanční gramotnost závisí na mnoha aspektech. Člověk je bytostí názorně a abstraktně myslící, což je zásluhou inteligence. Ta ovlivňuje chování člověka, pomáhá mu adaptovat se na okolní svět a efektivně se s ním vyrovnat. Inteligenci měříme pomocí inteligenčního kvocientu (IQ). V případě nízkého IQ mohou nastat problémy v uchopení a získání základních znalostí a dovedností, které souvisejí s finančním světem. Člověk případně nepochopí podstatu rodinného rozpočtu či ekonomické fungování domácnosti nebo souvislost mezi platbou platební kartou a následným úbytkem úspor. Snadněji podléhá reklamám na spotřební zboží nebo finanční produkty.

Dnešní doba se vyznačuje neustálým spěchem. Lidé se snadno dostávají do zátěže a stresu, tedy do situací, kdy je organismus podroben neobvyklým situacím a snaží se před nimi bránit. Psychickému zatížení je denně vystavován každý z nás. Reakce lidí na zátěž se liší. Někdo považuje stres za běžnou součást života a zvládá jej bez větších komplikací. Dalšího stimuluje a podmiňuje jeho psychický rozvoj osobnosti. Jiní jedinci se s psychickou zátěží srovnávají velice těžce a s vypětím všech duševních sil. Každá situace vyžaduje adekvátní rozhodnutí a vhodný úsudek. A to především ve světě financí. Pokud

¹³ BALABÁN, Z. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha. 2009. s. 25

¹⁴ OPLETALOVÁ, A., KVINTOVÁ, J. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc. 2014. s. 52

však člověk nezvládá i mírnou zátěž může se snadno špatně rozhodnout, což by mohlo mít dlouhodobý vliv na jeho život.¹⁵

Naše chování ovlivňuje motivace. Motivace se definuje jako souhrn všech intrapsychických dynamických sil (motivů), které zpravidla aktivizují a organizují chování i prožívání s cílem změnit existující neuspokojivou situaci nebo dosáhnout něčeho pozitivního. „*Vyjadřuje souhrn všech skutečností – to znamená radost, zvědavost, pozitivní pocity, radostné očekávání, které podporují nebo tlumí jedince, aby něco konal nebo nekonal.*“¹⁶ K motivaci se vztahují potřeby. Ty se označují jako pocit nedostatku, který se snažíme odstranit. V současnosti se lidé při uspokojování potřeb neobejdou bez peněz. „*Peníze! Peníze jsou všude kolem nás, setkáváme se s nimi na každém kroku. Používáme je tak často, že jsme jim přestali věnovat pozornost (přinejmenším do chvíle, kdy nám začnou chybět).*“¹⁷ Více než polovina prostředků kolujících v ekonomice pramení z pracovní činnosti. A tudíž motivace k práci je ovlivněna touhou saturovat naše vlastní potřeby prostřednictvím koupě zboží či služeb.

Dalším faktorem, který ovlivňuje ekonomický život jedince a jeho finanční gramotnost je psychologie nezaměstnanosti. Člověk se chce uplatnit na trhu práce, aby mohl uspokojovat své potřeby. Závisí na poptávce po práci daného jednotlivce a od ní se odrážejícímu množství získaných prostředků. V případě, kdy člověk nepracuje, se mu nedostává adekvátního množství finančních prostředků a tím se stává závislým na svém okolí. Délka nezaměstnanosti ovlivňuje psychickou i sociální stránku jedince, ale i společnost. Zvyšují se náklady státního rozpočtu, dochází ke ztrátě části produktu a k úpadku lidského kapitálu. Lidé přicházejí o pracovní návyky, zhoršuje se jejich zdravotní stav apod. Nezaměstnanost občas přináší i negativní odchylky od sociálních norem, které můžeme zahrnout mezi sociálně patologické jevy. Ty ovlivňují člověka, jeho chování, jeho cíle i motivaci. Například pokud člověk sklouzne k drogám nebo k hazardu, jeho výdaje se neustále zvyšují i přes fakt, že finančních prostředků ubývá.¹⁸

¹⁵ LOKAJ, A. *Etika finanční gramotnosti*. Ostrava. 2012. s. 9 - 10

¹⁶ Tamtéž, s. 10

¹⁷ MASON, P. *Peníze nerostou na stromech!*. Říčany u Prahy. 2013. s. 4

¹⁸ LOKAJ, A. *Etika finanční gramotnosti*. Ostrava. 2012. s. 11 - 12

2 ZÁKLADNÍ FINANČNÍ PRODUKTY

Na trhu se objevuje celá řada finančních produktů. Rozumí se tím nabídka půjček, hypoték či stavebních spoření, pojištění, atd. Finanční produkty by neměly být pořizovány a používány nahodile, ale podle jasné strategie. Každý občan by si měl sestavovat osobní finanční plán a přemýšlet o tom, jak dosáhnout svého cíle. Finanční produkty si v nejlepším případě vybíráme s ohledem na znalosti svých osobních možností a očekávání. Někdo dokáže šetřit, jiným se to moc nedaří. Ze závěrečné zprávy výzkumu¹⁹ organizace STEM/MARK²⁰ vyplývá, že lidé slyšeli o širokém spektru finančních produktů, ale ve větší míře používají jen několik základních.²¹ Popíšeme si ve stručnosti ty, které podle výzkumu lidé nejvíce aktivně využívají.

2.1 Bankovní účty

Mnoho lidí ukládá své úspory do bank, spořitelen nebo jiných finančních institucí. Zde získávají bezpečné místo pro uložení své hotovosti. Při založení platebního účtu se lidem přiděluje nezaměnitelné číslo. Pro založení účtu platí v každé zemi různé podmínky. V České republice si může účet zřídit občan, který dosáhl plnoletosti, tedy věku 18 let. V případě studentského účtu se věková hranice ustálila na 15 letech a u vyřízení musí být přítomen zákonný zástupce mladistvého klienta. Peníze na účet lze vložit v hotovosti na přepážce banky nebo převodem z jiného účtu. Běžně na účet může přispívat nejen vlastník, ale i jiní (např. zaměstnavatel, zákonný zástupce, apod.). Vybírat z něj má však právo pouze majitel účtu.

2.1.1 Běžný účet

Běžný účet patří mezi základní produkt, který nabízejí všechny klasické banky. Slouží k hospodaření s rodinnými i firemními financemi. Jedná se o nástroj k zajištění hotovostního a bezhotovostního platebního styku. Zajišťuje jednoduchý a rychlý platební styk pomocí jednorázových příkazů k úhradě, trvalých platebních příkazů nebo inkasních plateb. K přednostem běžného účtu patří především snadný přístup k hotovým penězům

¹⁹ Pozn. výzkum proběhl v období od května do října roku 2010

²⁰ Pozn. STEM/MARK je agentura, která se od roku 1994 zaměřuje na marketingové výzkumy.

²¹ MINISTERSTVO FINANČÍ ČESKÉ REPUBLIKY. MFČR: Závěrečná zpráva z výzkumu – plné znění (STEM/MARK, 2010) [online]. MFČR, 2010 [cit. 2016-28-03]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Odborne-vyzkumy_2010-12_Zaverecna-zprava-z-vyzkumu-plne-zneni-STEMMARK.pdf> s. 34

skrze bankomat, k čemuž potřebujeme platební kartu. Bankomat nám také umožňuje kontrolovat současný stav účtu nebo zadání platebního příkazu.²²

2. 2 Platební karty

Značná část finančních transakcí se v dnešním světě provádí bezhotovostně, prostřednictvím běžného účtu. Platební kartu nabízejí banky většinou jako službu k jeho zřízení. Hraje významnou roli při hospodaření s penězi. Platební karty nám slouží k výběru hotovosti z bankomatu nebo k placení v obchodech. V dnešní době akceptuje platbu platební kartou stále větší množství obchodů. Jedná se o praktický nástroj, díky kterému nemusí nakupující nosit v peněžence značnou hotovost a bát se, že o ni přijde. Každá karta je opatřena ochranným kódem, který chrání jejího majitele před zneužitím. Tento kód se nazývá PIN. „*Původní název byl převzat u angličtiny, ale česky jej můžeme přeložit jako osobní identifikační číslo. Je to vlastně novodobá náhrada podpisu.*“²³

Platební karty se staly v dnešní době fenoménem. Většina dospělých vlastní nějakou platební kartu, v mnohých případech i více karet najednou. Mezi nejběžnější druhy patří debetní a kreditní karty. Na první pohled se může zdát, že se jedná o stejný platební nástroj. Základní rozdíl však spočívá v době zúčtování. Z výzkumu agentury STEM/MARK vyplynulo, že tři pětiny lidí alespoň někdy o těchto dvou druzích karet slyšely a myslí si, že znají jejich rozdíl. Avšak pouze polovina z nich tento rozdíl dokáže správně popsat.²⁴

2. 2. 1 Kreditní karta

Kreditní karta se občas také nazývá úvěrová karta. Banky kartu vydávají i k účtu, ke kterému nenáleží žádná hotovost. „*To znamená, že když touto kartou platím v obchodě, v tom okamžiku začínám čerpat úvěr, za který kromě technických poplatků platím i úrok!*“²⁵ Úvěr se čerpá prostřednictvím opětovného úvěrového limitu, který se obnovuje vždy po splacení dlužné částky. S kreditní kartou se nám naskytuje neustálá možnost půjčky. K zúčtování pak dochází až po určité době, kterou si stanoví banka. Tato

²² BALABÁN, Z. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha. 2009. s. 191

²³ BERTL, I. *Kapitoly o finanční gramotnosti*. Praha. 2012. s. 24 - 25

²⁴ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *MFČR: Závěrečná zpráva z výzkumu – plné znění (STEM/MARK, 2010)* [online]. MFČR, 2010 [cit. 2016-28-02]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Odborne-vyzkumy_2010-12_Zaverecna-zprava-z-vyzkumu-plne-zneni-STEMMARK.pdf> s. 49

²⁵ BERTL, I. *Kapitoly o finanční gramotnosti*. Praha. 2012. s. 21

doba se nazývá bezúročným obdobím. Pokud v průběhu bezúročného období vrátíme zapůjčené peníze, neplatíme vůbec žádný úrok. Některé banky či finanční instituce nabízejí ke kreditním kartám různé bonusy. Mezi ty nejznámější patří navrácení určitého procenta z každé platby kartou na účet nebo nabídka zvýhodněné pojistky (ve spolupráci s pojišťovny).

2. 2. 2 Debetní karta

Debetní karta je karta, kterou získáváme od své banky ke svému účtu. Slouží nám k platbě v obchodech nebo k výběru z bankomatu. Hlavní podstata debetní karty spočívá v tom, že pracuje s našimi penězi. Klient může prostřednictvím karty hradit své náklady pouze do výše disponibilního zůstatku na tomto účtu. K zúčtování dochází většinou ihned po provedení transakce či po několika dnech nebo po týdnu. Banka odečte příslušnou částku přímo z klientova účtu.

2. 3 Spoření

Spoření se považuje za činnost, díky níž vznikají úspory. Člověk spoří v případě, že si pravidelně odkládá určitou část svého výdělku nebo zisku do spořicíh produktů. Spořicí produkty dělíme na tři skupiny: krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. Mezi jejich hlavní úkol patří ochránit peníze alespoň z části před inflací. *„Jejich užívání souvisí jednak s vytvářením návyku dobře hospodařit i s malými částkami, jednak s postupným ukládáním větší finanční částky pro nejrůznější potřeby v budoucnosti.“*²⁶Vytváření úspor závisí na dostatku volných finančních prostředků. Jedná se o peníze, které nám zůstanou po uhrazení všech nutných výdajů. Abychom nesnižovali jejich reálnou hodnotu, můžeme také uvažovat o investici. Při každé investici bychom se měli zamyslet nad tím, co od ní očekáváme.

2. 3. 1 Stavební spoření

Stavební spoření patří mezi druh spoření, který mohou rodiče svým dětem založit již od útlého věku. Jedná se výhodný typ spoření, neboť k našetřené částce lze získat tzv. státní podporu. *„Aby bylo možné státní podporu získat, musí se na účet stavebního spoření ukládat nejméně 6 let, a to buď v pravidelných měsíčních intervalech, nepravidelně, nebo i v podobě jednoho vkladu za rok.“*²⁷Na výhodnost tohoto finančního produktu poukazuje i

²⁶ NAVRÁTILOVÁ, P. *Finanční gramotnost: učebnice učitele*. Kralice na Hané. 2012. s. 57

²⁷ Tamtéž, s. 58

fakt, že jej v České republice využívá velká část obyvatel. Instituce, které nabízejí stavební spoření, se nazývají stavební spořitelny.

Stavební spoření se orientuje primárně na podporu občanů při získání finančních prostředků k financování bydlení a tzv. bytových potřeb. Mezi bytové potřeby zahrnujeme činnosti spojené s bytovým domem, rodinným domem nebo bytem ve vlastnictví. Finanční prostředky se využívají např. na jejich výstavbu, přestavbu či změnu. Využít jej mohou občané také na: „*splacení členského vkladu nebo podílu v právnické osobě, jejímž je účastník členem nebo společníkem, stane – li se účastník nájemcem bytu, popřípadě bude-li mít jiné právo užívání k bytu, v bytovém nebo rodinném domě ve vlastnictví této právnické osoby.*“²⁸

2. 3. 2 Spořicí účet

Spořicí účet zajišťuje ukládání tzv. pohotovostních peněz, které si připodobňujeme k rychle dostupné rezervě. Tento typ spoření se většinou spojuje s výhodnější úrokovou sazbou než běžný účet. Banka při vkladu peněz poskytuje „odměnu“ ve formě úročení. Peníze se zhodnocují o nabízený úrok. Nabídka spořicího účtu se u jednotlivých poskytovatelů finančních služeb liší. Některé banky poskytují tyto účty s různou mírou omezení. Nabízejí různé úrokové sazby nebo odlišnou délku výpovědní lhůty. Nejednotnost se projevuje i u poplatků za vedení účtu. Rozdíly nalezneme i v dalších podmínkách, které vyplývají z vlastnictví spořicího účtu. Proto je nutné dobře uvážit výběr.²⁹

Ke spořicímu účtu se váží mnohé výhody. Založení a vedení účtu bývá z pravidla zdarma, i když nalezneme instituce, které tuto službu zpoplatňují. Každý rok dostává majitel účtu výpis, který jej obeznamuje s jeho stavem. Zaslání výpisu se většinou také neplatí. V dnešní době, kdy převažuje používání techniky, získává zákazník rovněž možnost internetového ovládání účtu. V případě, že by nesouhlasil s internetovým bankovníctvím, může účet ovládat z pohodlí domova prostřednictvím telefonu. K hlavním výhodám spořicího účtu patří možnost mít uložené peníze rychle k dispozici, nejpozději do tří dnů.³⁰

²⁸ BALABÁN, Z. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha. 2009. s. 191

²⁹Tamtéž, s. 192

2. 3. 3 Penzijní připojištění

Penzijní připojištění svou formou nepatří mezi tradiční pojištění, ale mezi spoření. Založit si jej může každý občan, který dosáhl 18 let. „*Pokud by byli lidé v důchodu odkázáni jen na penzi od státu, jejich životní úroveň by dost klesla. Proto mnozí nenechávají svůj osud v rukou státu. Připojistili se.*“³¹ Každý měsíc si odkládají určitou částku na účet u některého z penzijních fondů. V dohodnutém termínu zakotveném ve smlouvě přestanou platit a fond začne vydávat peníze jim. Nabízí se, že budou dostávat peníze každý měsíc nebo se naspořená částka vybere najednou. Čím dříve se lidé začnou zajímat o důchod, tím mají větší šanci, že v penzi budou žít na úrovni. Důchodem rozumíme pravidelně se opakující platby, které se nemění v čase.³²

2. 4 Pojištění

Každou lidskou činnost ohrožuje určité riziko. Proto je na místě se před těmito nebezpečími chránit, neboli se pojistit. Mezi rizika, proti kterým se lze zabezpečit, patří přírodní katastrofy, úrazy, krádeže a vandalismus, platební neschopnost, apod. Pojištění se popisuje jako přesun negativních dopadů náhodných událostí na specifickou instituci, tedy pojišťovnu. „*Zajišťuje lidem postiženým nahodilou událostí právo na výplatu peněžních prostředků k úhradě svých potřeb.*“³³ Vztahuje se na život, zdraví, majetek, cestování, vozidla, odpovědnost za škodu nebo jiné hodnoty pojistného zájmu. Pojištění se připodobňuje k finanční rezervě, která se vytváří z prostředků pojištěných jedinců, tedy pojistného. Pojistné se rovná ceně za poskytovanou službu.

2. 4. 1 Životní pojištění

Životní pojištění zajišťuje pokrytí pojistných rizik, ale sjednává se i jako možnost zhodnocení volných finančních prostředků. „*Životní pojištění může mít i podobu spořicího nebo investičního produktu. Uzavírá se většinou na desítky let, stojí poměrně dost peněz, a proto se vyplatí pořádně si promyslet jeho nastavení.*“³⁴ Chrání osoby i celé rodiny před důsledky různých životních situací. Pojišťovny s penězi zákazníků podnikají, aby je dokázaly, co nejlépe zhodnotit. Životní pojištění však není zřizováno každému zákazníkovi, který o něj projeví zájem. Pojišťovny si své klienty pečlivě vybírají, aby

³¹ MASON, P. *Peníze nerostou na stromech!*. Říčany u Prahy. 2013. s. 43

³² MELUZÍN, T. *Finanční trhy – cvičení*. Brno. 2008. s. 36

³³ KAŠOVÁ, J., ISTENČIN, L. *Výchova k finanční gramotnosti: pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Plzeň. 2012. s. 79

³⁴ Tamtéž, s. 82

snižovaly počty pojistných plnění. Proto se dá sjednat do určitého věku a záleží na zdravotních rizicích. Uzavření smlouvy většinou předchází zdravotní prohlídka.³⁵

Životní pojištění v sobě zahrnuje pojištění osob. Zajišťuje prostředky v případech, kdy člověk nemůže dlouhodobě či trvale vydělávat. Pokud se osoba pohybuje nebo pracuje v nebezpečném či zdraví ohrožujícím prostředí, je na místě zvážit tzv. úrazové pojištění. V dnešní době stojí za zmínku i pojištění pobytu v nemocnici. Nejedná se však o pojištění, které by za nás hradilo regulační poplatky, ale slouží k tomu, aby nám nepropadala část mzdy, kterou nevyděláváme při pobytu v nemocnici. Poslední velkou skupinu životního pojištění představuje pojištění na úmrtí z jakýchkoliv příčin.

2. 4. 2 Pojištění majetku

Pojištění majetku chrání klienty proti následkům nepředpokládaných událostí. Umožňuje finanční odškodnění v případě, kdy dojde k nějaké živelné události, krádeži věci vloupáním, havárii vodovodního nebo topného systému, výbuchu plynu či vyhoření elektrického vedení. Zde rozlišujeme pojištění domácnosti od pojištění nemovitosti. Pojištění domácnosti souvisí především s věcmi, které jsou součástí domácnosti, včetně uzamykatelných nebytových prostor (např. nábytek, elektronika, cennosti a další). Naproti tomu pojištění nemovitosti se vztahuje ke stavbě (rodinný dům, byt, chata, rekreační objekt, ale i stavební materiál, stroje a náradí), nikoliv k věcem v interiéru.³⁶

³⁵ BALABÁN, Z. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha. 2009. s. 204

³⁶ KAŠOVÁ, J., ISTENČIN, L. *Výchova k finanční gramotnosti: pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Plzeň. 2012. s. 84

3 STRATEGIE A DOKUMENTY VZTAHUJÍCÍ SE K FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Na problematiku finanční gramotnosti se soustřeďuje mezinárodní Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). Ta se v roce 2003 rozhodla zahájit mezivládní projekt Financial Education Project, který se zaměřil na vytvoření jednotného systému finančního vzdělávání v zemích OECD. Mezi tyto země patří i Česká republika, která se stala členem OECD v roce 1995. Cíl projektu se specializuje na zvýšení úrovně finanční gramotnosti. Z projektu vyplynula řada doporučení. Tím nejdůležitějším bylo zařazení finančního vzdělávání do učebních osnov základních a středních škol.³⁷

Dalším krokem OECD bylo vytvoření mezinárodní skupiny pro finanční vzdělávání INFE (International Network on Financial Education) v roce 2008. Cíl této skupiny spočívá v rozšíření povědomí o smyslu a důležitosti finančního vzdělávání po celém světě. INFE se podílí i na tvorbě národních strategií finančního vzdělávání jednotlivých členských států OECD. „*Na zvyšování finanční gramotnosti spotřebitelů v rámci jednotného vnitřního trhu efektivně působí rozvoj a existence národních strategií jednotlivých členských států, představující výsledek vzájemné spolupráce mezi státními orgány, finančními institucemi, spotřebitelskými organizacemi, školami, zaměstnavateli apod.*“³⁸Následující text se zaměří na popis hlavních strategií a dokumentů, které se podílely na projektu rozvoje finanční gramotnosti do českých škol.

3. 1 Systém budování finanční gramotnosti na základních školách a středních školách

Stále častěji se poukazovalo na nezdravé zadlužování českých domácností, které mnohdy vedlo rodiny do finančních nesází. „*Nutnost posilování finanční gramotnosti obyvatel vyplývá také z vývoje zadluženosti obyvatel, která na konci loňského roku přesáhla 1,1 bil. Kč.*“³⁹Česká republika jako člen OECD pocítila potřebu zvýšit finanční

³⁷ KANTNEROVÁ, L. *Finanční gramotnost v České, Polské a Slovenské republice*. České Budějovice. 2013. s. 29

³⁸ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. 2010 [cit 2016-01-19]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>. s. 3

³⁹ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. [online]. 2010 [cit 2016-03-25]. Tisková zpráva. Dostupné z WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2010/2010-05-10-tiskova-zprava-5343-5343>>

gramotnost svých občanů. Stát se snažil chránit spotřebitele, jenže projektů zaměřených na vzdělávání v oblasti financí existovalo velice málo. Nebylo zavedeno žádné povinné finanční vzdělávání, což inspirovalo zástupce státu k myšlence vytvoření systému, který by podnítil výuku finanční gramotnosti na školách. Jejich snaha přinesla odezvu 7. prosince 2005, kdy se sešla česká vláda a vydala Usnesení vlády České republiky č. 1594, kde v bodě 2.1 ukládá: „*1. místopředsedovi vlády a ministru financí, ministryni školství, mládeže a tělovýchovy a ministru průmyslu a obchodu připravit do 30. září 2006 Systém budování finanční gramotnosti na základních školách a středních školách.*“

Základním cílem Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách je zavedení a rozšíření výuky finanční gramotnosti na základní školy (ZŠ) a střední školy (SŠ), přičemž byla pozornost zaměřena zejména na počáteční vzdělávání. Dokument popisuje dílčí kroky, které umožní začlenění finanční gramotnosti do výuky. Tyto kroky charakterizuje jako soustavu jednotlivých etap, které zahrnují následující úkoly:

1. *„definice FG,*
2. *formulace standardů FG,*
3. *příprava systému vzdělávání a podpory pedagogických pracovníků pro FV,*
4. *implementace standardů FG do RVP,*
5. *hodnocení (monitorování) úrovně FG populace,*
6. *formulace zpětné vazby pro případné úpravy systému,*
7. *pravidelné zveřejňování informací o fungování systému.*“⁴⁰

Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách vznikl ve shodě s tzv. „Strategií finančního vzdělávání“ v roce 2007, kdy byla vydána jeho aktualizovaná podoba. Strategie finančního vzdělávání přinesla řešení pro rozvoj finanční gramotnosti obyvatel České republiky. Avšak nejedná se o vládou schválený dokument. Tato strategie vznikla pod záštitou Evropské komise.

Ministerstvo financí se obrátilo v roce 2007 na Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Začala jejich vzájemná spolupráce při budování Standardů finanční gramotnosti, které se staly součástí materiálu Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Téhož roku se ministerstvo financí rozhodlo, že uspořádá výzkum zaměřený na zmapování rozsahu potřeby dospělých občanů finančně se vzdělávat.

⁴⁰ OPLETALOVÁ, A., KVINTOVÁ, J. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol.* Olomouc. 2014. s. 43

Výzkumné šetření se současně zabývalo i otázkou, zda respondenti považují za vhodné, aby se problematika finančního vzdělávání zařadila do výuky na školách. Z průzkumu vyplynulo, že většina dotazovaných se při povinné školní docházce s výukou finančně orientovaných témat nesešla a uvítala by jejich zavedení do škol. Průzkum poukázal na akutní potřebu systematického vzdělávání v problematice financí.⁴¹

3. 1. 1 Standardy finanční gramotnosti

Aktualizovaná podoba materiálu Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách z roku 2007 poskytla tzv. Standardy finanční gramotnosti. Standardy finanční gramotnosti však vznikly již v roce 2006 skupinou vytvořenou ze zástupců Ministerstva financí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Výzkumného ústavu pedagogického, Národního ústavu odborného vzdělávání a Asociace obchodních akademií. Standardy se odrážejí od základní definice finanční gramotnosti a určují, jaké kompetence si žáci v jednotlivých stupních školní docházky osvojí. „*Standardy finanční gramotnosti pro základní a střední vzdělávání svým obsahem stanovují ideální úroveň finanční gramotnosti pro daný stupeň vzdělávání.*“⁴²

Školská reforma, která měla vést ke zvýšení kvality vzdělávání a následnému získávání kompetencí, které by žáci uplatnili v běžném životě, přinesla rámcový vzdělávací program (RVP). RVP vznikl v souladu s Národním programem vzdělávání a stal se vodítkem pro tvorbu školských vzdělávacích programů (ŠVP) jednotlivých škol. Tyto dokumenty poukazují na očekávanou úroveň znalostí, kterou budou žáci disponovat po absolvování určitého stupně vzdělání. Reprezentují systém kurikulárních dokumentů na státní úrovni. Všechny RVP vytváří určitou hierarchii. RVP předškolního vzdělávání dává základy pro RVP základního vzdělávání, na které navazují RVP pro střední vzdělávání. Každá úroveň obsahuje vzdělávací obsah, očekávané výstupy, učivo a potřebnou úroveň kompetencí.⁴³

Standardy finančního vzdělávání se orientují na různé cílové skupiny. Tento fakt nám umožňuje dělit Standardy finančního vzdělávání podle struktury finančního

⁴¹ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. 2010 [cit 2016-01-19]. Dostupné z WWW:

<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>. s. 7 - 8

⁴² OPLETALOVÁ, A., KVINTOVÁ, J. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc. 2014. s. 41

⁴³ Tamtéž, s. 42

vzdělávání.⁴⁴ Rozlišujeme standard pro žáky 1. stupně ZŠ, standard pro žáky 2. stupně ZŠ a standard pro žáky SŠ. „Standard pro žáky SŠ odpovídá standardu dospělého občana, ale je přizpůsoben vzdělávání středních škol. Standardy na sebe navzájem navazují, rozvíjejí se a kladou vyšší nároky. Významný rozdíl mezi standardem základního a standardem středního vzdělávání představuje zařazení oblasti ochrany spotřebitele.“⁴⁵ Celá podstata Standardů spočívá v zařazení finanční gramotnosti do výuky na školách, což se realizovalo skrze RVP a pak následně ŠVP.

Nejdříve byly Standardy finančního vzdělávání implementovány do RVP středních škol, a to v roce 2007. Na gymnáziích se včlenila finanční gramotnost do vzdělávací oblasti Člověk a svět práce, která vede žáky mimo jiné i k zodpovědnému zacházení s finančními prostředky s ohledem na vlastní možnosti a potřeby.⁴⁶ Na středních odborných školách se finanční tematika zapojila do oblasti Ekonomického vzdělávání s průřezovým tématem Člověk a svět práce. Základní školy se dočkaly inovace až v letech 2011 – 2013. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zaštitilo úpravu RVP základního vzdělávání z roku 2007. Od 1. září 2013 nabyl platnost upravený RVP základního vzdělávání, který přinesl i povinné zařazení finanční gramotnosti do ŠVP. Na 1. stupni ZŠ se finanční vzdělávání pojí k vzdělávacímu oboru Člověk a jeho svět, konkrétně k tematickému celku Lidé kolem nás, které obsahuje učivo o vlastnictví.⁴⁷ Na 2. stupni ZŠ se tato problematika řadí do vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Finanční náměty nalezneme v tematických oblastech Člověk a společnost, Člověk, stát a hospodářství a Člověk, stát a právo, které se vyučují především ve vzdělávacím oboru Výchova k občanství.

3. 2 Národní strategie finančního vzdělávání

V roce 2007 vznikl již jmenovaný dokument Strategie finančního vzdělávání. Mezitím probíhal vývoj finančního vzdělávání v České republice podle mezinárodních trendů. Opíral se o dlouhodobé zkušenosti organizace OECD a komise EU. „Dokument Strategie finančního vzdělávání byl stěžejním dokumentem vymezujícím koncepci finančního vzdělávání vedoucí k posílení finanční gramotnosti a ochraně občanů jako spotřebitelů. Nevýhodou Strategie však bylo, že měla zatím pouze doporučující

⁴⁴ Podrobněji viz kapitola 4.

⁴⁵ OPLETALOVÁ, A., KVINTOVÁ, J. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc. 2014. s. 41

⁴⁶ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha. 2007. s. 47

⁴⁷ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Upravený rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha. 2013. s. 39

charakter. ⁴⁸Česká republika byla vyzvána, aby přijala Strategii finančního vzdělávání na vládní úrovni. Česká vláda podnikla tento závazný krok 10. května 2010, kdy byla na zasedání usnesením č 338 schválena Národní strategie finančního vzdělávání, která se stala závaznou pro všechny orgány státní správy.

Národní strategie finančního vzdělávání je tedy aktualizovanou verzí Strategie finančního vzdělávání. Její zrod podpořilo Ministerstvo financí, které spolupracovalo s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a s Českou národní bankou. Jedná se o komplexně uspořádaný postoj ke zvyšování finanční gramotnosti všech obyvatel ČR. *„Cílem strategie je vytvoření systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti v ČR.“*⁴⁹ Účel strategie spočívá ve stanovení hromadných cílů, obecných principů a nástrojů k jejich dosažení. Strategie určuje zásadní úkoly v oblasti finančního vzdělávání.

Národní strategie finančního vzdělávání shrnuje význam tohoto typu vzdělávání. Popisuje současný stav, který vychází z průzkumu podníceného Ministerstvem financí. Vystihuje jednotlivé kroky, které byly podniknuty ke zvýšení úrovně finanční gramotnosti v ČR. Podává stručný přehled o problematice, formuluje základní definici a složky finanční gramotnosti. Nastiňuje oblasti, které se staly prioritními při rozvoji finanční gramotnosti, jelikož se zaměřují na budoucnost. Ze Strategie vycházejí principy, které zabraňují, aby se finanční vzdělávání stalo pouhou reklamou finančních institucí. Poskytuje pojednání o dvoupilířové struktuře finančního vzdělávání, neboť tento proces by měl zasáhnout celou populaci. Charakterizuje činnost klíčových činitelů, přičemž klade důraz na role subjektů státní správy. *„V neposlední řadě tento dokument vymezuje možnosti financování projektů a programů finančního vzdělávání a důležitost měření úrovně finanční gramotnosti populace. Závěrem strategie je uveden tzv. akční plán, který definuje plánované aktivity, které budou realizovány v rámci systému finančního vzdělávání ze strany veřejné správy, a to včetně uvedení časového harmonogramu plnění.“*⁵⁰

⁴⁸ OPLETALOVÁ, A., KVINTOVÁ, J. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc. 2014. s. 43 – 44

⁴⁹ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. 2010 [cit 2016-02-19]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>. s. 2

⁵⁰ OPLETALOVÁ, A., KVINTOVÁ, J. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc. 2014. s. 44

4 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Zadlužených českých rodin neustále přibývá. Často jsme svědky toho, že nejsou schopny splácet své závazky. Nejedna domácnost se tak blíží exekučnímu řízení nebo soukromému bankrotu. Lidé se dostávají do dluhové pasti z několika příčin. V první řadě se jedná o špatný finanční odhad. Jedinec nebo rodina přecení svou schopnost splácet, či podcení náročnost pravidelných splátek. Další důvody souvisí s úbytkem příjmů v důsledku nemoci, úrazu, ztráty zaměstnání, krachu firmy apod. Třetí skupina důvodů zadlužení plyne z nepříznivých životních situací (rozvod a uvalení dluhů na jednoho z manželů, atd.). V těchto souvislostech se často poukazuje na nízkou úroveň finanční gramotnosti dlužníků. Přitom se předlužení dá vyhnout a předcházet (např. tvorbou rezerv, životním pojištěním, apod.).⁵¹ Proto si v následujícím textu nastíníme smysl finančního vzdělávání, jeho strukturu a principy, které jej odlišují od propagandy finančních institucí.

Na rozvoji finančního vzdělávání se podílejí různé rezorty a skupiny. V roce 2006 vytvořilo Ministerstvo financí tzv. Pracovní skupinu pro finanční vzdělávání, která je sestavena ze zástupců státu, profesních sdružení, spotřebitelských organizací a odborníků na oblast vzdělávání. Složení skupiny plně souhlasí s mezinárodním návrhem. Zaměřila se především na projednávání Strategie finančního vzdělávání a Standardů finanční gramotnosti, poté se stala základnou pro výměnu zkušeností a souhru hlavních subjektů, institucí a zástupců finančně vzdělávacích projektů v České republice. Postupně přicházelo zapojování tohoto materiálu do odpovídajících rámcových vzdělávacích programů. Také docházelo k vydávání metodických spisů, které podporovaly pedagogické pracovníky. „*Podpora finančního vzdělávání byla zařazena jako jedna z priorit do výzev Evropského sociálního fondu – operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost a do vybraných rozvojových programů pro školy financovaných ze státního rozpočtu ČR.*“⁵²

K podpoře finančního vzdělávání se připojila i Česká národní banka, která získala zákonnou pravomoc v oblasti kontroly nad ochranou spotřebitele na finančním trhu. Nabízí spoustu aktivit směřujících k pedagogům působícím na základních a středních školách.

⁵¹ NOVÝ, M., RADIMSKÁ, Z., ŠIMEK, B. *Příklady z finanční gramotnosti*. Plzeň. 2014. s. 83

⁵² MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. 2010 [cit 2016-02-15]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>. s. 8 - 9

Navazuje spolupráci s univerzitami třetího věku. Podílí se na odborných a organizačně vybraných projektech jiných subjektů. Česká národní banka v roce 2009 jmenovala speciální tým, který se zabývá projekty spojenými s finančním vzděláváním. Tento tým se zaměřuje na přípravu a organizaci projektů, které se podílejí na rozvoj finanční, ale i ekonomické gramotnosti občanů.⁵³

4. 1 Význam finančního vzdělávání

Existuje spousta věcí, které lze vykonávat nebo vlastnit, a za většinu z nich se musí platit. Seznam výdajů se u mnoha lidí neomezuje pouze na nutnosti. Nikdo neoplývá nadbytkem času nebo peněz, aby mohl dělat nebo mít všechno, a proto se lidé musí zamyslet nad tím, jak své peníze využívají. Někteří se o finance vůbec nestarají, v lepším případě si vytváří finanční plány. A právě finanční vzdělávání lidem pomáhá ve správném rozhodování. Naučí je, jak dodržovat rozpočet, spořit s rozumem a chytře utrácet., *Ve finanční gramotnosti jde především o budování postojů a žádoucího chování ve vztahu k penězům.*⁵⁴

Pro mnoho občanů jsou finanční produkty příliš složité a i v těch jednoduchých se neorientují. V odlišném případě lidé často přeceňují své znalosti finančních služeb. Spousta jedinců nepřemýšlí dopředu a nevyužívá vhodné produkty, které by odpovídaly jejich potřebám. Finanční vzdělávání vede k prevenci spotřebitele na trhu financí. Přináší srozumitelné a ucelené informace, které rozšiřují informovanost jedinců o jejich úloze ve smluvních vztazích. Ukazuje jim, jak mohou uplatňovat svá spotřebitelská práva. *„Informovaný, vzdělaný občan jako spotřebitel s vyváženým postavením ve smluvním vztahu je plnohodnotným účastníkem na finančním trhu a je schopen přijímat odpovědná rozhodnutí.*⁵⁵

Finanční vzdělávání přispívá dětem k porozumění hodnoty peněz, učí je sestavit rozpočet a zamyslet se nad způsoby spoření. Pro studenty a mladé lidi přináší možnost získat dovednosti potřebné pro vlastní nezávislost v životě. Dospělým zajišťuje pomoc při plánování významných událostí (např. opatření bydlení nebo založení rodiny). Vede

⁵³ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. 2010 [cit 2016-02-15]. Dostupné z WWW:

<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>. s. 10

⁵⁴ CIPROVÁ, J., MERTIN, V., BERNÝ, L. *Finanční gramotnost I.: [přípravy do hodin Výchovy volby k povolání na 2. stupni]*. Praha. 2011. s. 29

⁵⁵ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. 2010 [cit 2016-02-15]. Dostupné z WWW:

<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>. s. 6

občany k zodpovědnosti, pomáhá jim finančně se připravit na případy mimořádných životních událostí (např. ztráta zaměstnání). Školí lidi, aby se dokázali vyhnout léčkám platebních podvodů a znali možné typy úskoků při uzavírání všelijakých smluv. Zmenšuje pravděpodobnost, že si občané zvolí nevhodný finanční produkt a eliminuje rizika s nimi spojená. V neposlední řadě se podílí na rozvoji národní ekonomiky a na růstu životní úrovně celé společnosti.

Úspěšnost finančního vzdělávání závisí na kvalitě vzdělávacích aktivit. Musí zastřešovat všechny okruhy finančního trhu a nevynechat žádné odvětví, problematiku či skupinu občanů. Finanční vzdělávání tudíž zahrnuje široké spektrum témat různě rozsáhlých, ale stejně důležitých. S ohledem na vývoj současného finančního trhu se do popředí dostávají především tři oblasti, které si v rámci snahy o zvyšování finanční gramotnosti vydobyly větší pozornost, protože směřují k budoucnosti. Jedná se o rozvíjení a podporu aktivní a odpovědné účasti jedince na finančním trhu. Nárůst zadlužených českých domácností a zvyšující se počet exekucí vypovídá o nutnosti klást větší důraz na prevenci proti předlužení. A v neposlední řadě se s budoucností pojí zajištění občanů na stáří. Finanční trh se stále mění. Co platí dnes, už zítra platit nemusí. Podpora lidí v důchodovém věku již nebude otázkou státu, ale úspor, které si jednotlivci našetří během života. *„Pouze finančně gramotný člověk, který je vybaven potřebnými znalostmi, dovednostmi a schopnostmi, může činit kvalifikovaná rozhodnutí a ochránit se před nevhodnými produkty finančního trhu, a v konečném důsledku před předlužením.“*⁵⁶

4. 2 Struktura finančního vzdělávání

V České republice vychází finanční vzdělávání z Národní strategie finančního vzdělávání, která byla odsouhlasena vládou. Finanční vzdělávání by mělo postihnout veškerou populaci. Respektuje rozdílnost ve vzdělávání žáků a dospělých, a proto je finanční vzdělávání rozděleno na dvě části: počáteční vzdělávání a další vzdělávání.

- Počáteční vzdělávání zahrnuje v Národní strategii finančního vzdělávání: *„předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, střední vzdělávání, vzdělávání v konzervatoři a vyšší odborné vzdělávání uskutečňované podle zákona 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a studium v akreditovaných*

⁵⁶ OPLETALOVÁ, A., KVINTOVÁ, J. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol.* Olomouc. 2014. s. 47

studijních programech uskutečňovaných podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, vysokými školami nebo jejich součástmi“⁵⁷ Podpora vzdělávání žáků k finanční gramotnosti ze strany státu je považováno za úspěšný krok k výchově finančně odpovědných občanů. Největší podporu finančního vzdělávání žáků v počátečním vzdělávání garantuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které zabezpečuje metodickou podporu pedagogům. Žáci se po vystudování mohou stát plnohodnotnými účastníky společnosti, kteří se aktivně zapojují do finančního světa.

- Finanční vzdělávání jedinců v dalším vzdělávání se soustřeďuje na dospělou populaci, která je chápána jako skupina spotřebitelů (i potenciálních), kteří využívají finanční produkty a služby. Zahrnuje vzdělávací aktivity určené k tzv. celoživotnímu vzdělávání. Další vzdělávání je garantováno především soukromým sektorem, přesto zde nalezneme i subjekty veřejné správy. Do oblasti dalšího vzdělávání se zapojuje například Ministerstvo financí. Zajišťuje působení Pracovní skupiny jako samostatné skupiny, v níž umožňuje rozbor a koordinaci činností všech stran podílejících se na finančním vzdělávání. Také nabízí nezávislé a odborné konzultace projektů zaměřených na finanční vzdělávání dospělých. Veřejná správa je v dalším vzdělávání reprezentována i Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Nabízí další vzdělávání pedagogických pracovníků a uděluje akreditaci vzdělávacím institucím a programům, které se zařazují do dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Veřejný sektor dále zastupuje Česká národní banka. *„V pilíři dalšího vzdělávání realizuje vlastní vzdělávací aktivity s využitím médií, ve spolupráci s univerzitami třetího věku a prostřednictvím svého webu. Při zaměření těchto aktivit vychází i z poznatků získaných při výkonu dohledu nad ochranou spotřebitele na finančním trhu.“⁵⁸*

4. 3 Principy finančního vzdělávání

Pro úspěšnost projektu zvyšování úrovně finanční gramotnosti je nutné, aby se hlavní aktéři řídili společnými pravidly a principy. Ty odpovídají mezinárodním doporučení organizace OECD a EU. *„V roce 2013 byly přijaty Pracovní skupinou pro*

⁵⁷ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. 2010 [cit 2016-02-17]. Dostupné z WWW:

<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>. s. 20

⁵⁸ Tamtéž, s. 20

*finanční vzdělávání tzv. principy nezávislosti v oblasti finančního vzdělávání sestávající se z vymezení pojmu finančního vzdělávání a rozpracování principu obecnosti.*⁵⁹ Tento dokument si klade za cíl, aby finanční vzdělávání nebylo závislé na stavu finančního trhu a jeho účastníků. Spočívá v jasném určení odlišnosti mezi finančním vzděláváním a komerčním finančním poradenstvím. Systematičnost a koordinaci finančního vzdělávání zaručují základní principy, které obsahuje Národní strategie finančního vzdělávání. Jedná se o princip obecnosti, princip odbornosti a princip zacílení. Veškeré principy poskytují obecný rámec pro vytváření a uskutečňování jednotlivých vzdělávacích projektů. Finančně vzdělávacím projektem označujeme veškeré podoby finančního vzdělávání – např. kurzy, různé publikace, webové stránky apod.

Princip obecnosti se zaměřuje na finančně vzdělávací projekty, které vedou k rozvoji a zvyšování úrovně finanční gramotnosti, k získání základní orientace a přehledu o finančních produktech. Na základě tohoto principu není povoleno během projektu propagovat jakýkoliv produkt, službu, poskytovatele či skupinu poskytovatelů. Při práci s reálnými daty a ukázkou konkrétních produktů musí být zachována nestrannost. Projekt nesmí obsahovat žádné osobní doporučení existujícího produktu nebo služby. Přednášející na sebe uvádí kontakt pouze v případě zájmu ze strany posluchačů.⁶⁰

Pro zdárné šíření finančního vzdělávání se vymezil princip odbornosti, který vyžaduje, aby byl obsah finančně vzdělávacích projektů znalecký. Také se klade důraz na odbornost vzdělavatelů, kteří by měli mít k dispozici dostačující schopnosti a dovednosti z oboru vzdělávání i z oblasti financí. S tímto principem úzce souvisí další princip, a to princip zacílení.

Princip zacílení vychází z předpokladu, že každý konkrétní projekt nebo program by měl mít určenou cílovou skupinu, pro kterou je realizován. Takto situovaný projekt či program umožňuje vybrat adekvátní komunikační kanál, který předchází chybné interpretaci. V počátečním vzdělávání se zaměřujeme na žáky. Pokud tvoříme vzdělávací program či projekt v oblasti dalšího vzdělávání máme možnost vybrat vhodně zacílený

⁵⁹MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Principy nezávislosti v oblasti finančního vzdělávání*. [online]. MŠMT, 2013 [cit 2016-02-27] Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/principy-nezavislosti-v-oblasti-financniho-vzdelavani>>

⁶⁰ Tamtéž

přístup a postup, který nám slouží k dosažení požadovaného efektu. Nesmíme přitom vynechat žádnou ze složek finanční gramotnosti.⁶¹

Finanční vzdělávání dále podléhá zásadě, že finančně vzdělávací projekt musí být v souladu se Standardy finanční gramotnosti. Nově musí splňovat i princip objektivity, který vymezuje požadavek předávat informace objektivně, nikoliv je subjektivně hodnotit., *Tvůrce vedla snaha předkládat cílové skupině vzdělávací informace objektivní, nezaujaté a umožnit jim porovnání různých produktů finančního trhu z hlediska jejich podstaty, nikoliv výhodnosti. Ve výkladu principu objektivity jsou zdůrazněny podmínky použití charakteristických propagačních znaků produktů, služeb, financujících komerčních subjektů nebo loga finančně vzdělávacího subjektu.*⁶²

⁶¹ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. 2010 [cit 2016-02-17]. Dostupné z WWW:

<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>. s. 15 - 16

⁶² OPLETALOVÁ, A., KVINTOVÁ, J. *Vybrané subjekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc. 2012. s. 69 - 70

5 VYUŽITÍ PRACOVNÍCH LISTŮ PŘI VYUČOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

Výchovně vzdělávací proces se uskutečňuje na školách prostřednictvím vyučování. Každé vyučování by mělo být připravované a uskutečňované během interakce učitele a žáka. Nejdůležitějším prvkem plánování je stanovení si výukového cíle, který se dá definovat jako očekávaný a zamýšlený výsledek, ke kterému vedou učitelé své žáky. Rozvíjí jejich kognitivní, afektivní i psychomotorickou složku. „*Základním smyslem/funkcí vyučování je změnit dosavadní stav vědomostí, dovedností, postojů a hodnot žáka na kvantitativně i kvalitativně vyšší úroveň a to ve vymezeném čase s užitím efektivních prostředků.*“⁶³ K efektivním prostředkům řadíme materiálně didaktické a učební pomůcky, bez nichž se učitelé většinou při vyučování neobejdou, a které se staly námětem této kapitoly.

5.1 Materiálně didaktické pomůcky

Materiálně didaktické pomůcky jsou prostředky, které dopomáhají učiteli k dosažení stanovených vzdělávacích a výchovných cílů. „*Současné didaktické směry považují materiálně didaktické prostředky za konstitutivní součást didaktického systému, představovaného vzájemně integrovanými didaktickými kategoriemi.*“⁶⁴ Didaktické pomůcky přispívají ke zdokonalování poznávacích procesů. Rozvíjí myšlenkové operace jako např. analýzu, syntézu nebo komparaci. Usnadňují učební činnosti a poskytují žákům motivaci k učení. Posilují emocionální účast žáka na učebních procesech. V neposlední řadě mnohé pomůcky a technické zařízení žáka pozitivně stimulují k dokončení práce, tedy k dosažení plánovaného vyučovacího záměru i za cenu zvýšeného volního úsilí (k tomu účelu jsou vhodné např. různé pracovní listy).

Aplikace materiálně didaktických pomůcek do výuky má mnoho možností. Musíme přihlížet ke specifickým stanovených cílů, k obsahu výuky, k metodám a organizačním formám, které zvolíme pro vyučovací jednotku. Při použití pomůcek ve vyučování nezáleží na fázi osvojování učiva. Jejich aplikace se hodí do motivační, expoziční, fixační či aplikační a diagnostické fáze. Jelikož dopomáhají k dosažení vzdělávacích cílů, mohou rozvíjet intelekt (vědomosti, představy), ale také přispívají k formování psychomotorických dovedností. Z hlediska organizace procesu vyučování je lze využít v

⁶³ MALACH, J. *Základy didaktiky*. Ostrava. 2003. s. 10

⁶⁴ Tamtéž, s. 141

samostatné i skupinové práci žáků. Pedagog využívající didaktické pomůcky má tedy spoustu možností, jak je zařadit do výuky.

Každý učitel, který se rozhodne využít didaktické pomůcky ve výuce, by se měl snažit, aby je zužitkoval, co nejefektivněji. K tomu musí dodržovat zásady práce s pomůckami. Pedagog by měl jevit zájem o využívání didaktických pomůcek při výuce, což zahrnuje i jejich trvalý a aktualizovaný přehled. Pokud učitel ví, jaké didaktické pomůcky se mu nabízejí k dispozici, není těžkou volbou výběr správné pomůcky. Účinnost zapojení didaktického nástroje do vyučování závisí i na způsobilosti jej ovládat. Tuto schopnost si učitel v lepším případě ověří ještě před hodinou. „*Časté a správné využívání materiálních didaktických prostředků ve vyučovacím procesu nutí učitele se na hodinu pečlivě připravovat, naplánovat každý krok, připravit včas materiály a práci s technikou vyzkoušet předem, aby jeho práce byla úspěšná, musí ji správně organizovat.*“⁶⁵

5. 1. 1 Klasifikace materiálně didaktických pomůcek

Materiálně didaktické pomůcky dělíme na učební pomůcky a ostatní materiálové prostředky. Učební pomůcky se přímo vztahují k probíranému učivu. Jedná se o zhmotnělou didaktickou práci pedagoga v konkrétní výukové situaci. Učební pomůcky si učitel někdy vytváří sám nebo v týmu, který vede. Následně je začleňuje do vyučování a zkoumá jejich účinnost. Ostatní materiálové prostředky v dnešní době reprezentují především technické výukové prostředky, které se nepojí bezprostředně k učivu. Slouží spíše k přenosu auditivních, vizuálních, audiovizuálních a další informací. Do této kategorie dále spadá organizační a reprografická technika, kterou reprezentují např. fotolaboratoře, videostudia, počítače a počítačové sítě, apod., výukové prostory, jejich vybavení a osobní potřeby žáka.⁶⁶

Další klasifikace se vztahuje k členění učebních pomůcek. Ty zahrnují originální předměty a reálné skutečnosti. Výuka se dá zpestřit přírodními, výtvary a výrobky, jevy a ději nebo zvuky. Pro lepší představu žáků se do vyučování občas zapojují zobrazení či znázornění předmětů a skutečnosti (modely, obrazy, fotografie, mapy, zvukové záznamy atd.). Důležitou roli při výuce hrají textové pomůcky. Spousta vyučovacích předmětů se opírá o používání učebnic nebo pracovních materiálů (pracovní sešity, pracovní listy, sbírky úloh, tabulky, atlasy). Někteří učitelé si dopomáhají doplňkovou a pomocnou

⁶⁵ RAMBOUSEK, V. *Materiální didaktické prostředky*. Praha. 2014. s. 13

⁶⁶ MALACH, J. *Základy didaktiky*. Ostrava. 2003. s. 145 - 146

literaturou, ze které čerpají zajímavosti (např. z encyklopedií nebo z časopisů). Další kategorii pomůcek tvoří pořady a programy prezentované didaktickou technikou. V neposlední řadě nesmíme zapomenout na speciální pomůcky, které se pojí třeba k tělesné výchově.⁶⁷

Pro účel této práce nás budou nejvíce zajímat textové pomůcky, konkrétně pracovní listy.

5. 2 Pracovní listy

Pracovní listy patří mezi materiální textové pomůcky, které slouží k podpoře učebního procesu. Některé pracovní listy se objevují přímo v učebnicích, pracovních sešitech či metodických příručkách pro učitele. Inspiraci lze nalézt i na internetu, kde se dají vyhledat textové pomůcky do různých vyučovacích předmětů s různou tematikou. V neposlední řadě si mohou učitelé vytvářet vlastní pracovní listy, které si přizpůsobí učivu nebo žákům, a které reagují na aktuální potřeby konkrétní třídy. Podporují individuální požadavky žáků nebo usnadňují práci žákům s různými specifickými poruchami učení. Často se využívají jako prostředek pro rozvoj mimořádně nadaných či talentovaných dětí.

Pracovní listy slouží k opakování a fixaci učiva při výuce, pro domácí přípravu, ale také k samostatné práci žáků. V dnešní době patří pracovní listy k často využívaným pomůckám, které se zařazují do výuky na všech stupních škol. Zapojení pracovního listu do výuky přispívá k aktivizaci žáků, rozvoji jejich samostatnosti a kreativity. Žák pracuje svým vlastním tempem, má možnost si ověřovat informace. Pomáhají k prohlubování vyšších kognitivních schopností. Vzbuzují zájem žáků o předmět, což může vést k vyšší účinnosti výuky a procesu učení. Efektivně vytvořený pracovní list pomáhá nejen žákům, ale i učitelům v jejich práci. Proto by si učitelé měli dát záležet na jejich tvorbě.

Dnešní doba vybízí k tomu, aby si učitel vytvářel pracovní listy sám. Díky RVP a následnému zavedení ŠVP mají školy právo, aby si strukturalizovaly učivo podle svých představ. Klade se důraz na zaměření školy a přihlíží se na specifické potřeby žáků konkrétní školy. Vytváření pracovních listů rozvíjí pedagogovu tvořivost a schopnost řídit výchovně vzdělávací proces. Učitel získává možnost vybírat si z širokého spektra výukových a aktivizačních metod. Umožňuje učiteli zjišťovat, v čem který žák vyniká a

⁶⁷ MALACH, J. *Základy didaktiky*. Ostrava. 2003. s. 146

naopak, co mu činí problémy. Pracovní listy vyvolávají v učiteli poměrný klid, jelikož úkoly, které nestihne vyřešit se žáky během vyučování, zůstanou k domácí přípravě nebo jako „rozcvička“ na další hodinu.

5.3 Učební úlohy

Mnoho didaktických pomůcek, které podporují motivaci a aktivitu žáků, se formuje pomocí učebních úloh. Výjimku netvoří ani pracovní listy, a proto se zaměříme na popis významu učebních úloh. Každé učení vyžaduje aktivitu učitele i žáků. K podpoře činnosti žáků složí pedagogům různé úkoly, otázky, cvičení nebo problémové situace. Učební úlohy vybízí žáka k řešení formou otázek, dotazů, pokynů, příkazů, výzev či instrukcí k výkonu, které operují s tzv. akčními slovy (např. doplň, definuj, rozřaď, porovnej, navrhní, vysvětli apod.)⁶⁸. Od sdělení se liší tím, že k něčemu stimulují. Učební úlohy jsou důležitým prvkem pro řízení a ovlivňování žáků. Považují se za motivační, diagnostický a formativní prvek. Pokud mají plnit své všestranné funkce, musí být zadávány smysluplně, používány promyšleně a adekvátně koncipovány.

Učební úlohy vedou k ověření, zda učitel dosáhl výchovně vzdělávacího cíle, který si stanovil, Proto je nezbytné, abychom ve výuce využívali takové úlohy, které vedou žáky k pochopení vztahů a souvislostí, k logickému a tvůrčímu myšlení, ke schopnosti využívat získané vědomosti v praxi a životě, řešit problémové situace, propojovat znalosti z různých oblastí. Při řešení učebních úloh by se měl klást důraz na získávání nových vědomostí a dovedností. Pro jejich úplnost musí vycházet ze základních teorií. Některé u žáků rozvíjí schopnost pracovat v týmu, nebo pracovat s literárními zdroji, volit přiměřené pracovní metody. Současně se podílí na získávání různých kvalit žáků jako např. cílevědomosti, pracovitosti, systematickosti, atd.⁶⁹

Učební úlohy prostupují celým výukovým procesem a plní v něm nejrůznější funkce. Aktivizují a motivují žáky, navozují učební činnosti, udržují proces učení a stávají se nástrojem pro zjištění výsledku studia. *„Prostřednictvím učebních úloh se objektivní poznatky obsažené v učitelově výkladu, v učebnicích, odpozorované při pokusech a cvičeních, samostatně odvozené při řešení problémových situací atd., mění v subjektivní*

⁶⁸ NIKL, J. *Metody projektování učebních úloh*. Hradec Králové. 1997. s. 6

⁶⁹ KALHOUS, Z., OBST, O. *Školní didaktika*. Praha. 2002. s. 329 - 330

*vědomosti žáků.*⁷⁰Na učebních úlohách závisí i kvalita znalostí, jejich trvalost, stupeň obecnosti, možnosti přenosu nebo praktického využití.

Pokud chtějí učitelé používat při vyučování nebo v pracovních listech učební úlohy, měli by se vyhnout zásadním chybám při jejich zadávání. Formulace nesmí mít příliš obecné vymezení nebo pouze podobu uzavřených otázek. Špatně zadaná učební úloha se projevuje tím, že žáci pouze doplňují slova, aniž by se zamýšleli nad podstatou. Mnoho učitelů chybuje při užívání učebních úloh tím, že je zařazuje pouze na začátek nebo konec hodiny. Ve vhodné formě by však měly pronikat i výkladovou částí výuky. Jejich využití se podřizuje celkovému pojetí výuky. Klade se důraz na respektování výukových programů a osnov. Přihlíží se ke specifickým učiva, k vyučovacím metodám a organizačním formám vyučování.

5. 3. 1 Taxonomie učebních úloh

Učební úlohy se dělí podle nejrůznějších kritérií. Následující podkapitola se soustřeďuje na taxonomii podle Dany Tollingerové, která se stala první autorkou v našich zemích, jenž se začala systematicky věnovat učebním úlohám. Její taxonomie se koncentruje na hodnocení kognitivní náročnosti učebních úloh. Tvoří ji pět kategorií, které jsou uspořádané od nejjednodušších k nejsložitějším podle náročnosti vyžadujících myšlenkových operací.

- Úlohy vyžadující pamětní reprodukci poznatků, které se vztahují k opakování faktů, čísel, pojmů, definic, norem nebo pravidel.
- Úlohy vyžadující jednoduché myšlenkové operace s poznatky, kam spadá zjišťování faktů a jejich popis, analýza a syntéza, zjišťování vztahů mezi fakty nebo úlohy zaměřující se na abstrakci, konkretizaci a zobecňování.
- Úlohy vyžadující složité myšlenkové operace s poznatky, které předpokládají překlad, výklad, vyvozování, odvozování nebo dokazování a ověřování.
- Úlohy vyžadující sdělení poznatků, které počítají s vypracováním přehledu, výtahu, obsahu, zprávy, pojednání či referátu.
- Úlohy vyžadující tvořivé myšlení, které představují nejvyšší kategorii. Reprezentují je úlohy na praktickou aplikaci, vyžadující řešení problémových situací nebo objevování na základě vlastního pozorování.⁷¹

⁷⁰ TOLLINGEROVÁ, D. *K teorii učebních činností*. Praha. 1986. s. 11

5. 4 Tvorba pracovních listů

V krátkosti si objasníme, jaké náležitosti spadají do zásad tvorby pracovních listů. Správně vytvořený pracovní list se zaměřuje na konkrétní téma. Musí mít jasně stanovený cíl, ke kterému povede žáky. Učební úlohy vytváří vyvážený poměr skutečností, zobecnění a citové působnosti. Vztahují se k jednomu učivu, ale přistupují k němu z různých pohledů. Úlohy na sebe navazují a řadí se v logickém pořadí od nejjednodušších po složitější. K větší efektivitě slouží střídání úloh, typy a podoby úloh by se měly obměňovat, aby žáci neztráceli pozornost či motivaci. Pracovní list by měl být vytvořen pro žáky všech prospěchových kategorií a nabízet možnost průběžné kontroly výsledků.

K zásadnímu pravidlu při tvorbě pracovního listu patří řazení učebních úloh. Na začátek se volí nejjednodušší úlohy, které podpoří sebedůvěru žáka. Příliš složitý počáteční úkol, by vedl ke ztrátě žákovy motivace. Jednotlivé úkoly se zadávají srozumitelně a bez možnosti různých interpretací. Po rozdělení pracovního listu by se učitel měl ujistit, že všichni žáci chápou zadání a dát prostor k případným dotazům. Poslední úloha by měla mít podobu otevřené otázky, která projeví žakovu kreativitu a zabaví rychleji pracující žáky. Efektivně sestavený pracovní list musí žáky zaujmout a vzbudit jejich zájem o práci (ať už samostatnou či skupinovou). Proto se doporučuje dbát na grafickou stránku listu, přidávat obrázky či schémata, ale nepřehlcovat informacemi. Učitel by měl pracovní listy zařazovat do výuky vhodně a hlavně dbát na to, aby se z nich nestala rutina. Příliš časté využívání pracovních listů by mohlo vést k apatii, znučení a ztrátě zájmu ze strany žáků.

Pracovní listy slouží k oživení výuky všech předmětů. Neustále stoupá počet učebních pomůcek, které lze při výuce využít, což platí i pro vyučování finanční gramotnosti na základních školách. Rozšiřuje se nabídka textových pomůcek, kam spadají i pracovní listy. Zda učitelé využívají při výuce finanční gramotnosti pracovní listy a zda dávají přednost již zhotoveným, či si je vytváří sami, je námětem praktické části této diplomové práce.

⁷¹ NIKL, J. *Metody projektování učebních úloh*. Hradec Králové. 1997. s. 20 - 21

PRAKTICKÁ ČÁST

6 ANALÝZA VYUŽÍVÁNÍ PRACOVNÍCH LISTŮ PŘI VÝUCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA 2. STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Předchozí kapitoly podávají ucelený přehled o aktuální problematice finanční gramotnosti a finančního vzdělávání, které si dlouhou dobu budovalo své postavení ve vzdělávacím systému jednotlivých českých škol. Začlenění povinné výuky finanční gramotnosti do školních osnov se považuje za krok vpřed s vyhlídkou na omezení nesprávných rozhodnutí občanů ve světě financí. Při její výuce se nabízí možnost využití různých učebních pomůcek, mezi něž patří i pracovní listy. V následujících kapitolách si popíšeme postup praktické části této diplomové práce.

6.1 Stanovení cíle praktické části

Hlavním tématem celé práce je finanční gramotnost a využití učebních pomůcek při její výuce. Praktická část diplomové práce si klade za cíl analyzovat problematiku využívání pracovních listů učiteli finanční gramotnosti. Výzkumné šetření bude zjišťovat, zda učitelé využívají v hodinách zaměřených na finanční gramotnost pracovní listy. Záměrem bude také prozkoumat, zda si je pedagogové vytvářejí samostatně nebo jestli dávají přednost již zhotoveným verzím. Hlavní cíl podrobněji vystihují jednotlivé dílčí cíle:

- zjistit stav využívání pracovních listů při výuce finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol,
- posoudit, zda učitelům vyhovují pracovní listy, které mají k dispozici nebo by raději uvítali nějaké nové varianty,
- navrhnout podobu několika pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol.

Pracovní listy se staly oblíbenou textovou pomůckou, kterou učitelé hojně zařazují do výuky. Zjištění, zda jsou ochotni vytvářet vlastní varianty nebo jim vyhovují již zhotovené, které naleznou v učebnicích, pracovních sešitech nebo na internetových stránkách, může vést k posouzení dostatečnosti nabídky pracovních listů pro realizaci výuky finanční gramotnosti. Součástí této diplomové práce tvoří také návrhy pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti.

6. 2 Formulace výzkumného problému

K úspěšnosti každého výzkumného šetření přispívá vymezení a formulace problému, který se stanovuje ještě před provedením teoretické analýzy oblasti, kterou zkoumáme, a zahrnuje: „získání co největšího množství informací o oblasti, kterou hodláme zkoumat.“⁷² Výzkumný problém se formuje pomocí otázky, na niž máme odpovědět. Odpověď na tuto otázku je to, co hledáme výzkumným šetřením. Předpokladem pro správnou formulaci problému je terminologie, která se odráží od znalostí základních pojmů, se kterými se pracuje.⁷³ Základem pro získání nutných poznatků pro tuto práci se stalo studium odborné literatury a některých internetových zdrojů, na jejichž základě byl formulován následující výzkumný problém:

Vytvářejí si učitelé pro výuku finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol své vlastní pracovní listy a k čemu je využívají?

K objasnění výzkumného problému nám poslouží dotazník směřovaný na učitele, kteří realizují výuku finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol.

6. 3 Formulace výzkumných otázek

Formulace výzkumného problému otevírá cestu k vytvoření výzkumných otázek, které se vztahují k hlavnímu cíli diplomové práce. Rozdělují je na menší celky, které dopomáhají k nalezení potřebné odpovědi a kompletnímu řešení výzkumného problému.

Výzkumné otázky vztahující se k cíli této diplomové práce:

- *V jakém předmětu učitelé vyučují finanční gramotnost na 2. stupni základních škol a využívají při její výuce pracovní listy?*

Otázka směřuje k tomu, zda je výuka finanční gramotnosti realizována v matematice, občanské výchově, resp. výchově k občanství nebo v jiném předmětu, což jistě ovlivňuje četnost využívání pracovních listů při výuce.

- *Používají pracovní listy při výuce finanční gramotnosti více učitelé s dlouhodobou praxí či začínající učitelé?*

⁷² CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice: Základy kvantitativně orientovaného výzkumu*. Olomouc. 2006. s. 9

⁷³ PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha. 2007. s. 37 - 39

Tato výzkumná otázka se snaží odhalit, zda využití pracovních listů ve výuce finanční gramotnosti preferují spíše učitelé s dlouhodobými zkušenostmi, nebo naopak dominují ve výuce začínajících učitelů.

- *V jaké fázi výuky nejčastěji učitelé zařazují práci s pracovními listy?*

Objektem zájmu výzkumné otázky je zjištění, zda učitelé používají pracovní listy jako učební pomůcku sloužící k motivaci, evokaci, fixaci či diagnostice vědomostí žáků. Pracovní list může fungovat jako motivační prvek, pokud žáci jeho vyplněním nalézají téma následně probírané v hodině nebo sbírají bonusové body. Během výkladu by pracovní list mohl sloužit k zaznamenávání základních informací a tudíž jako zápis, který by si žáci vytvořili samostatně. Dále by mohl zastávat úlohu opakování a fixace zjištěných údajů z vyučovací hodiny. V neposlední řadě by mohl vést ke zpětné vazbě, kdy učitel zjišťuje, které informace podal dostatečně smysluplně a které naopak činí žákům problémy.

- *Z jakých zdrojů nejčastěji učitelé finanční gramotnosti čerpají pracovní listy?*

Dotaz se zacílil na šetření zdrojů pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti. Snaží se objasnit, jestli učitelé využívají předem připravených pracovních listů z učebnic, pracovních sešitů, nebo hledají inspiraci na internetu. V neposlední řadě zjišťuje, zda učitelé preferují vlastnoručně vytvořené pracovní listy, které si přizpůsobují učivu či potřebám žáků.

6. 4 Metody sběru dat

Pro dosažení stanoveného cíle diplomové práce a objasnění výzkumných otázek byl zvolen kvantitativní přístup výzkumného šetření. Kvantitativní výzkumné šetření pracuje s číselnými údaji. Zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu určitého jevu. Získané údaje se dají matematicky vyjádřit a zpracovat. Využívají metody matematické statistiky (mohou vyjadřovat průměr, percentil, směrodatnou odchylku, apod.). Mezi hlavní výhody patří jednoznačné vyjádření výzkumných údajů pomocí čísel.⁷⁴

S ohledem na zaměření diplomové práce byl jako technika sběru dat zvolen dotazník. Dotazník patří mezi frekventované výzkumné metody, které pracují s písemným

⁷⁴ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výskumu*. Bratislava. 2008. s. 34

kladením otázek a získáním písemných odpovědí.⁷⁵ Skládá se ze souboru otázek, které se snaží získat od respondentů (účastníci dotazníkového šetření, kteří odpovídají na otázky) fakta a odpovědi. Mezi jeho výhody patří možnost rychlého sběru dat, snadné zpracování a finanční nenáročnost. K nevýhodám dotazníku se řadí především nízká návratnost od respondentů a možnost volby nepravdivé odpovědi. Dotazník nemůže nahradit přímou komunikaci mezi výzkumníkem a dotazovanou osobou.

Pro účel této práce byl vybrán dotazník, jelikož nejlépe reaguje na záměr a cíl celé práce. Umožňoval získání dostatečného množství odpovědí od respondentů za relativně krátký čas. Jelikož byl vytvořen v elektronické formě, mohl se snadno dostat k příslušným osobám a tím pádem nepředstavovat výraznou časovou zátěž pro respondenty. Dotazník zaručoval úplnou anonymitu, kterou dotazovaní ocenili. Získané výsledky se dobře zpracovávaly, odpovědi bylo možné kvantifikovat a analyzovat. Při vyhodnocování výzkumného šetření byly použity metody analýzy a komparace.

Plná verze dotazníku je přiložena v této práci jako příloha číslo 1. Dotazník byl sestaven v elektronické verzi na bezplatném portálu Vyplnto.cz. Sestává z krátkého představení, vyjádření účelu, z žádosti o vyplnění a ujištění o anonymitě. Dotazník tvoří celkem 9 otázek, které jsou určeny učitelům finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol, a které byly sestaveny s ohledem na cíl práce. Skládá se z uzavřených a polouzavřených otázek. Nabízí respondentům výběr z několika možností odpovědí. U některých otázek získává dotazovaná osoba prostor k vlastní odpovědi. Dotazy reagují i na výzkumné otázky, které se snaží touto cestou objasnit.

První z otázek zjišťují informace o respondentech. Dotazují se na pohlaví a délku praxe dotazovaných osob. Další dvě zkoumají, ve kterém předmětu učitelé realizují výuku finanční gramotnosti, a zajímají se, zda ji vyučovali již před rokem 2013, kdy byla zavedena povinná výuka finanční gramotnosti na školách. Další otázky zjišťují fakt, jestli učitelé aplikují při výuce finanční gramotnosti pracovní listy a k čemu jim slouží. V neposlední řadě dotazník zjišťuje, zda si učitelé tvoří pracovní listy samostatně nebo vyhledávají inspiraci v nejrůznějších zdrojích a zajímá se, zda by uvítali nové varianty pracovních listů. Na konci dotazníku se nalézá poděkování za spolupráci.

⁷⁵ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Bratislava. 2008. s. 122

6. 5 Výběr výzkumného souboru

Výzkumné šetření se uskutečnilo na vzorku učitelů 2. stupně základních škol, kteří vyučují finanční gramotnost. Realizace výzkumného šetření se neobejde bez vymezení základního a výběrového souboru. „*Základní soubor je množina všech prvků, patřících do okruhu osob nebo jevů, které mají být zkoumány v daném výzkumu.*“⁷⁶ Pro potřeby prováděného výzkumného šetření této práce se základní soubor skládá ze základních škol Olomouckého a Zlínského kraje. Konkrétně se jedná o 304 základních škol v Olomouckém kraji a 261 základních škol Zlínského kraje.⁷⁷ Všechny uvedené školy zřizuje obec.

Dalším krokem ke zrealizování výzkumného šetření k této diplomové práci byla volba výběrového vzorku ze základního souboru. Výběrový soubor představuje jistá část subjektů, se kterými se ve výzkumu pracuje. Výběr se provádí z důvodu velké obsáhlosti základního souboru. Slouží k tomu, abychom na základě výzkumu, který se uskuteční na výrazně menším souboru, mohli vyvozovat obecnější závěry, které platí i pro celý základní soubor. Výběrový soubor byl sestaven pomocí tzv. záměrného výběru. „*Tím je každý výběr, který realizuje badatel na základě svých zkušeností, dosavadních poznatků a úsudky, někdy také možnosti.*“⁷⁸. Osloveno bylo elektronickou cestou celkem 80 škol v Olomouckém kraji a 65 škol Zlínského kraje. Výzkumné šetření pracovalo s předpokladem, že dotazník vyplní vždy jeden učitel ze školy. Výběrový vzorek tedy čítal 145 učitelů. Avšak všechny školy a učitelé se do šetření nezapojili. V konečném výsledku projevil o spolupráci zájem pouze 96 učitelů.

6. 6 Průběh a realizace výzkumného šetření

V návaznosti na vytyčení cíle praktické části diplomové práce, stanovení výzkumných otázek, volbě výzkumných metod a vymezení základního a výběrového souboru, bylo možné přistoupit k realizaci samotného sběru dat. Výzkumné šetření bylo uskutečněno v březnu roku 2016, kdy byli ke spolupráci při vyplňování dotazníku vyzváni elektronickou poštou ředitelé škol v Olomouckém a Zlínském kraji. Byli požádáni o předání elektronických dotazníků alespoň jednomu učiteli, který se na jejich škole zabývá výukou finanční gramotnosti na 2. stupni.

⁷⁶ PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha. 2007. s. 47

⁷⁷ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Rejstřík škol a školských zařízení*. [online]. MŠMT ČR. [cit 2016-04-01] Dostupné z WWW: <<http://rejskol.msmt.cz/>>

⁷⁸ PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha. 2007. s. 48

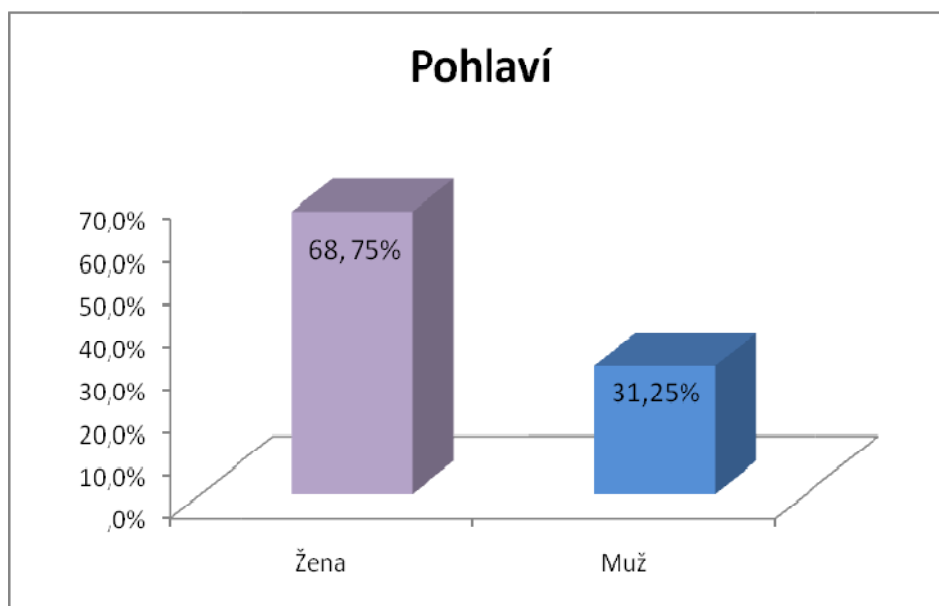
K zapojení do výzkumného šetření sloužil dotazník, který učitelé vyplňovali elektronicky. Získali odkaz na internetové stránky, kde anonymně odpovídali na jednotlivé otázky. Délka sběru dat byla nastavena na čtyři týdny. Otázky byly řazeny postupně a vyskytovaly se na jedné stránce, takže učitelé získali možnost se ve svých odpovědích vrátet. Součástí dotazníku tvořily i dvě nepovinné otázky, na které učitelé nemuseli odpovídat. Po vyplnění celého dotazníku pouze odeslali formulář, který byl následně zpracován. Po vypršení lhůty sběru dat byly shrnuty veškeré odpovědi, které jsem získala a následovalo jejich zpracování a interpretace výsledků.

7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Tato kapitola bude věnována interpretaci výsledků získaných dat prostřednictvím analýzy jednotlivých otázek dotazníku, který sloužil k výzkumnému šetření. Otázky budou zpracovávány ve vztahu ke stanoveným cílům a výzkumným otázkám. Konečné hodnoty výzkumného šetření jsou uváděny v procentech a ilustrovány grafy. Výsledné hodnoty výzkumného šetření jsou řazeny vzestupně, na předních místech se objevují nejčastější odpovědi respondentů. Každá řešená otázka bude doplněna slovním komentářem.

Jednotlivé otázky dotazníku se zaměřují na obecné informace o respondentech. Zjišťují pohlaví a délku praxe jednotlivých účastníků. Další část dotazníku se orientuje na problematiku výuky finanční gramotnosti. Zjišťuje předmět, ve kterém učitelé realizují výuku finanční gramotnosti, a také jestli ji učili již před rokem 2013. Následuje část dotazníku, která řeší problematiku užívání pracovních listů. Zkoumá, jestli učitelé využívají při výuce finanční gramotnosti pracovní listy a k čemu jim slouží. Poslední část se zaměřuje na tvorbu pracovních listů. Nyní přejdeme k hodnocení otázek.

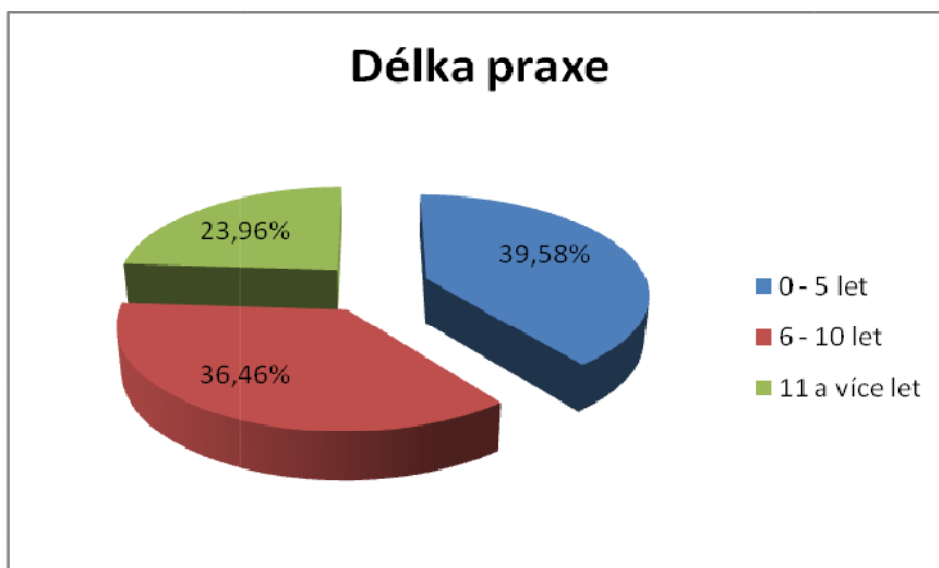
1. otázka: Pohlaví:

Graf č. 1: Počet respondentů dle pohlaví, Zdroj: *Vlastní*

Z odpovědí na otázku vyplývá, že se do výzkumného šetření zapojily převážně ženy. Počet dotazovaných žen se ustálil na 66, což odpovídá 68,75% všech respondentů. Na otázky dále odpovědělo 30 mužů, kteří tvořili 31,25% všech dotazovaných.

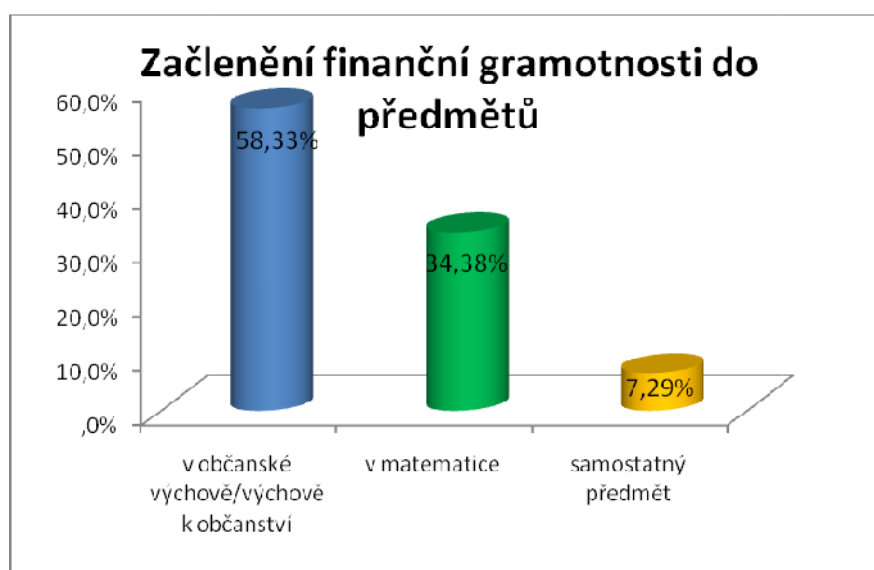
2. otázka: Jaká je délka Vaší praxe?

Graf č. 2: Počet respondentů dle délky praxe, Zdroj: *Vlastní*

Podle odpovědí respondentů na tuto otázku je patrné, že se do výzkumného šetření nejvíce zapojili začínající učitelé s praxí v rozmezí 0 – 5 let, celkem jich bylo 38 (39,58%). Podobné zastoupení měla však i kategorie učitelů s délkou praxe 6 – 10 let, kterých se zapojilo celkem 35 (36,46%). Výzkumného šetření se zúčastnili také učitelé s dlouhodobou praxí čítající 11 a více let, kterých v celkovém součtu bylo 23 (23,96%).

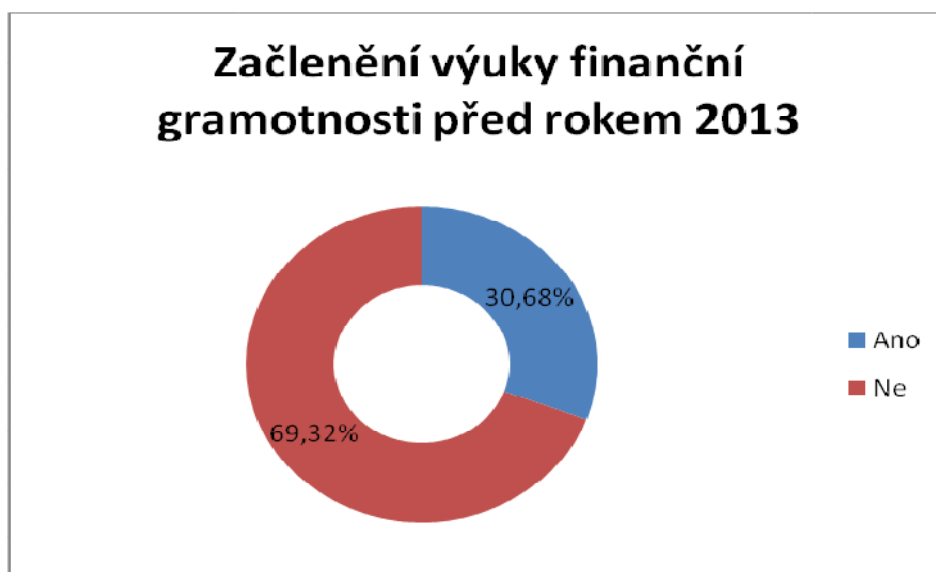
3. otázka: Ve kterém předmětu vyučujete finanční gramotnost?

Graf č. 3 Začlenění finanční gramotnosti do vyučovacích předmětů, Zdroj: *Vlastní*

Z grafu je zřejmé, že více než polovina respondentů vyučuje finanční gramotnost v rámci výuky občanské výchovy, resp. výchovy k občanství. V celkovém počtu respondentů začleňuje finanční gramotnost do občanské výchovy či výchovy k občanství 56 učitelů (58,33%). Realizaci finanční gramotnosti v matematice dává přednost 33 pedagogů (34,38%). Mezi respondenty se objevili i učitelé, kteří učí finanční gramotnost jako samostatný předmět. Těch bylo 7 (7,29%).

4. otázka: Učili jste finanční gramotnost již před rokem 2013, kdy se stala povinnou součástí učebních osnov?⁷⁹

Graf č. 4: Analýza výuky finanční gramotnosti pře rokem 2013, Zdroj: *Vlastní*

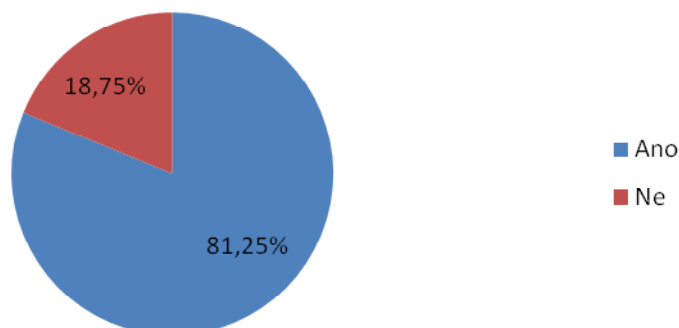
Z odpovědí respondentů plyne, že téměř dvě třetiny dotazovaných, kteří reagovali na tuto nepovinnou otázku, nevyučovali finanční gramotnost před aktualizací RVP v roce 2013. Celkem 61 respondentů (69,32%) se začalo výuce finanční gramotnosti věnovat až po roce 2013, kdy se stala povinnou součástí školních osnov. Avšak mezi odpovídajícími se našli i učitelé (celkem 27, což tvoří 30,68%), kteří finanční gramotnost učili i dříve.

5. otázka: Využíváte při výuce finanční gramotnosti pracovní listy?

Z níže uvedeného grafu můžeme vyčíst, že převážná většina respondentů využívá při výuce finanční gramotnosti pracovní listy. Konkrétně se jedná o 78 oslovených učitelů, což představuje 81,25% všech respondentů. Pouze 18,75% (18) dotazovaných nezařazuje vůbec tyto učební pomůcky do výuky finanční gramotnosti.

⁷⁹ Pozn. Nepovinná otázka

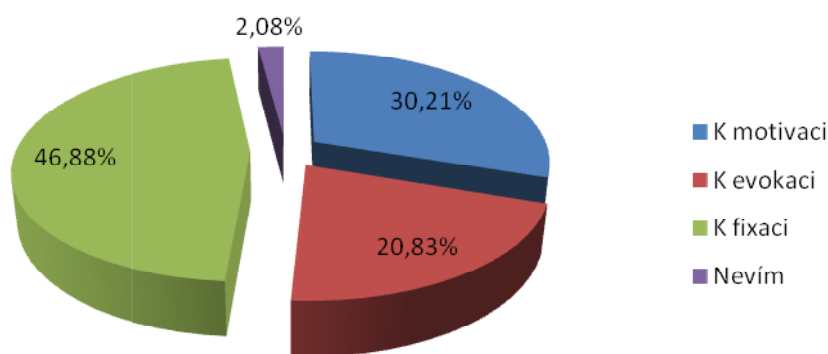
Využívání pracovních listů při výuce finanční gramotnosti

Graf č. 5: Využívání pracovních listů při výuce finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní*

6. otázka: K čemu podle Vás nejvíce slouží pracovní listy při výuce finanční gramotnosti?

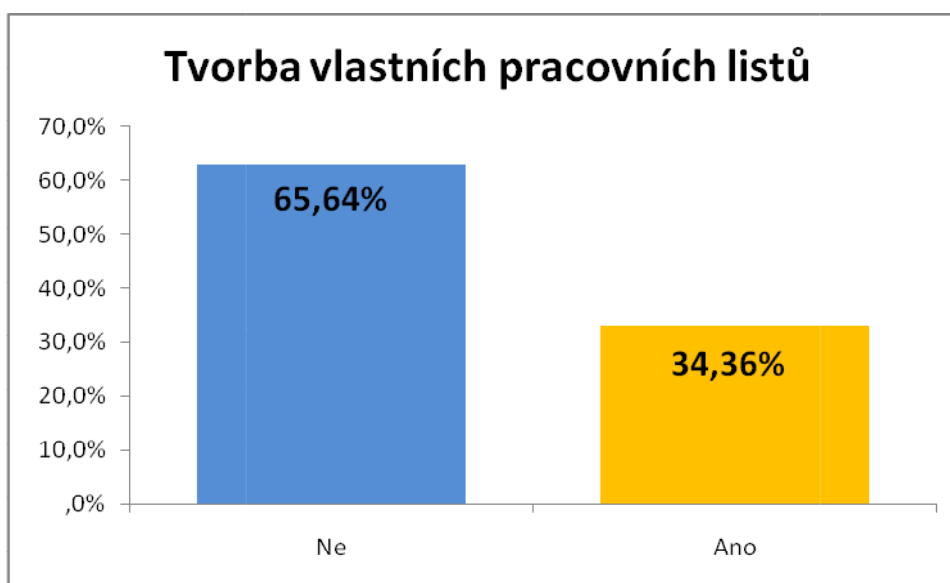
Funkce pracovních listů při výuce finanční gramotnosti

Graf č. 6: Analýza funkce pracovních listů při výuce finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní*

Z výše uvedeného zpracování grafu vyplývá, že pracovní listy učitelům při výuce finanční gramotnosti nejvíce slouží k fixaci poznatků žáků, o čemž je přesvědčeno 45 respondentů (46,88%). Dále pracovní listy pedagogové využívají k motivaci, což jako odpověď zvolilo 29 dotazovaných (30,21%). V neposlední řadě mají pracovní listy dopomáhat k evokaci, s čímž souhlasí 20 oslovených učitelů (20,83%). 2 respondenti se nepřiklonili ani k jedné z možností a odpověděli, že neví (2,08%).

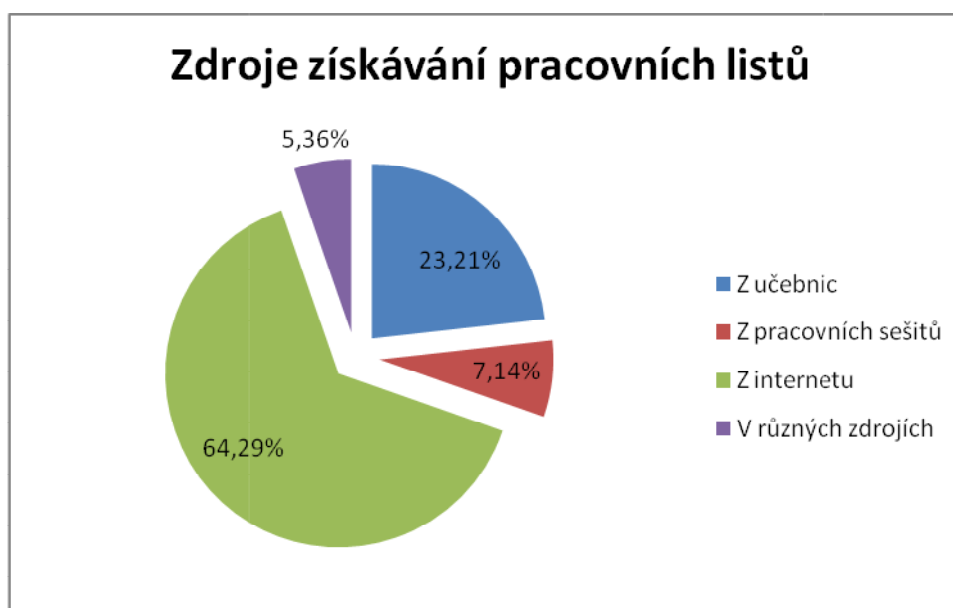
7. otázka: Vytváříte si pro výuku finanční gramotnosti pracovní listy samostatně?

Graf č. 7: Analýza tvorby pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní*

Ze zpracovaného grafu lze vyčíst, že si zhruba dvě třetiny oslovených respondentů nevytváří pracovní listy samostatně. Z celkového počtu 96 respondentů volilo odpověď „Ne“ 66 dotázaných osob, což činí 65,64%. Přibližně třetina učitelů si pracovní listy připravuje a přizpůsobuje učivu, třídám a žákům (33 respondentů – 34,36%).

8. otázka: Pokud ne, odkud čerpáte pracovní listy pro výuku finanční gramotnosti?⁸⁰

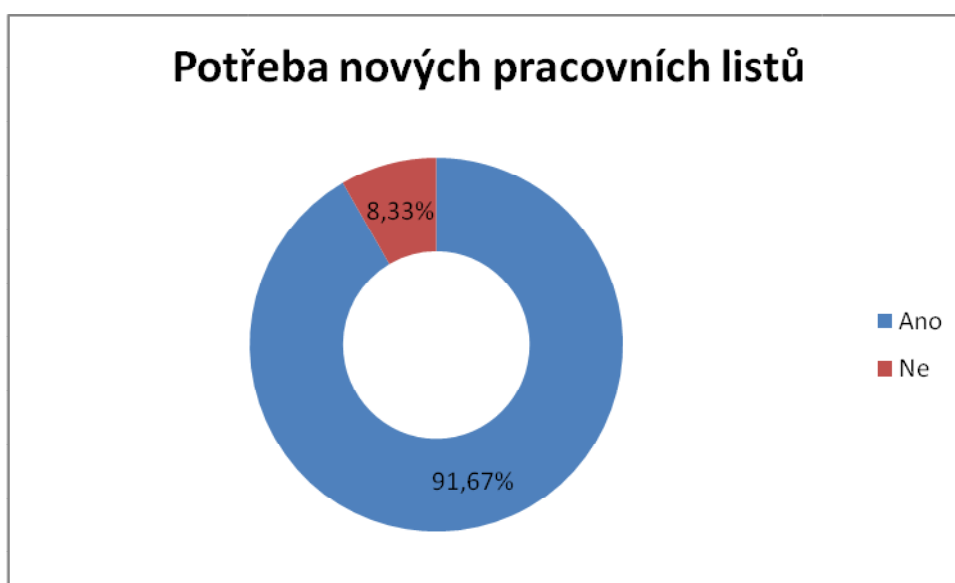

Graf č. 8: Používané zdroje získávání pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní*

⁸⁰ Pozn. Nepovinná otázka

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že pokud si učitelé čerpají pracovní listy nejraději z internetu. Zde pracovní listy vyhledává 36 respondentů (64,29% všech, kteří byli ochotni odpovědět na tuto nepovinnou otázku). Dalším hodnotným zdrojem jsou učebnice, které využívá 13 dotázaných osob (23,21%). Pracovní sešity se využívají jako zdroj pracovních listů velmi málo, pouze 4 respondenti (7,14%) se inspirojí právě jimi. Někteří střídají prameny a využívají různé zdroje. V kombinaci zdrojů hledají inspiraci 3 respondenti, což činí 5,36% všech odpovědí.

9. otázka: Uvítali byste nové varianty pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti?

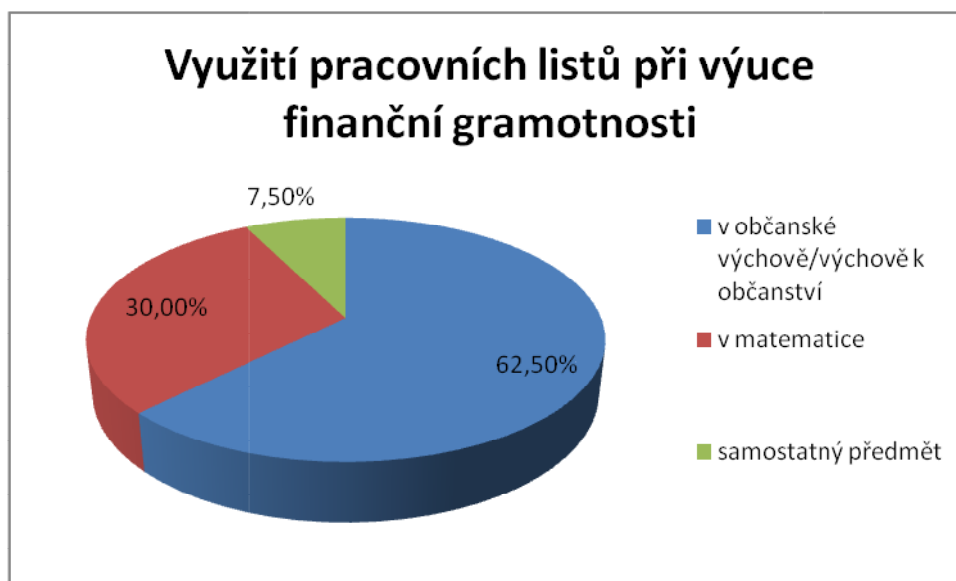
Graf č. 9: Potřeba nových pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní*

Z odpovědí na poslední otázku dotazníku je patrné, že téměř všichni respondenti by přivítali nové varianty pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti. Na otázku kladně odpovědělo 88 učitelů (91,67%). Pouze 8 učitelů by nechtělo nové vzory pracovních listů, což odpovídá 8,33% všech dotazovaných.

DALŠÍ ZJIŠTĚNÍ

V návaznosti na cíl a výzkumné otázky nás zajímají i jiné závislosti, které vyplynuly z výzkumného šetření. K objasnění výzkumných otázek se zaměříme na další vztahy jednotlivých dat, které byly zjišťovány čárkovací metodou.

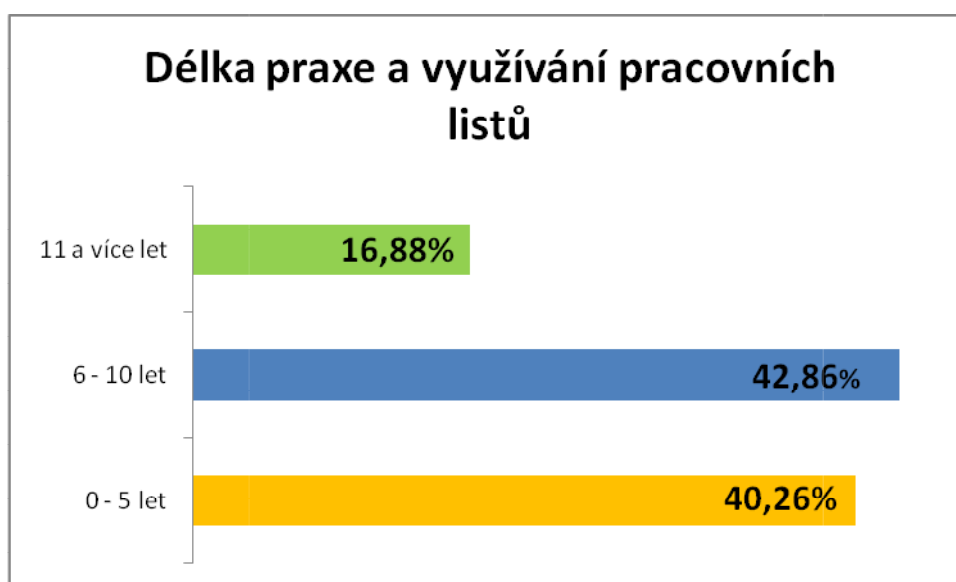
Využití pracovních listů při výuce finanční gramotnosti v závislosti na vyučovacím předmětu

Graf č. 10: Využití pracovních listů v předmětech při výuce finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní*

Výše uvedený graf znázorňuje pouze respondenty, kteří uvedli, že používají při výuce finanční gramotnosti pracovní listy a předmět, ve kterém ji vyučují. Z grafu je patrné, že nejvíce využívají pracovní listy učitelé občanské výchovy (resp. výchovy k občanství). Z celkového počtu 78 respondentů, kteří využívají pracovní listy pro výuku finanční gramotnosti, jich 50 (62,5%) vyučuje občanskou výchovu, 24 (30%) matematiku a 4 (7,5%) učí finanční gramotnost jako samostatný předmět.

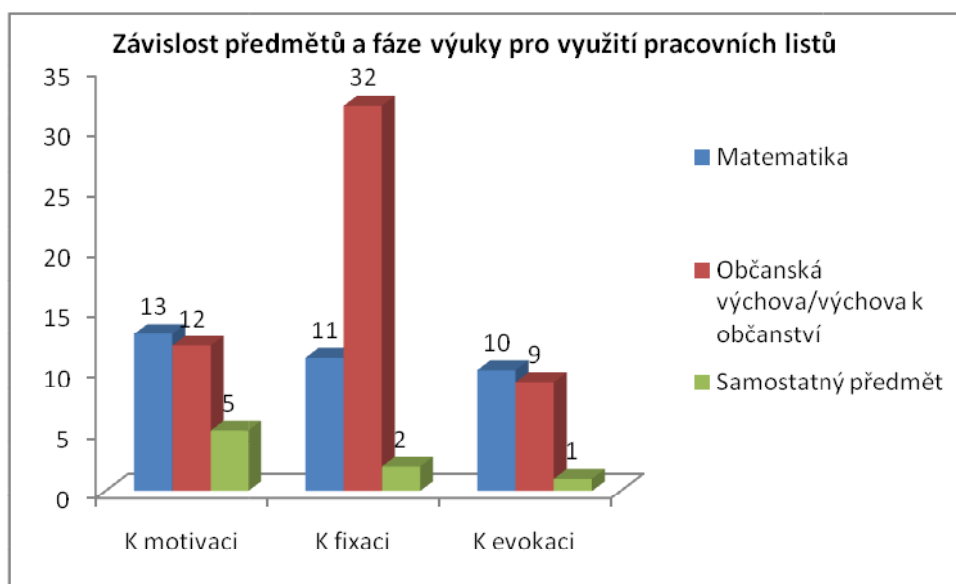
Závislost délky praxe a využívání pracovních listů při výuce finanční gramotnosti

Graf č. 11: Závislost délky praxe na využívání pracovních listů při výuce finanční gramotnosti, Zdroj: *Vlastní*

Zpracovaný graf vykresluje závislost délky praxe na využívání pracovních listů u všech respondentů, kteří vyplnili, že zavádějí pracovní listy do hodin finanční gramotnosti. Z grafu vyplývá, že nejvíce při výuce finanční gramotnosti využívají pracovní listy učitelé s praxí trvající v rozmezí 6 – 10 let a to v počtu 33 (42,86%). Dále do výuky začleňují často pracovní listy začínající učitelé (31, což odpovídá 40,26% všech respondentů) s praxí kratší než 5 let. Nejméně používají pracovní listy ve výuce finanční gramotnosti učitelé s dlouhodobou praxí (13, neboli 16,88% respondentů).

Závislost vyučovacích předmětů a fází výuky pro využití pracovních listů

Graf č. 12: Závislost vyučovacích předmětů a fází výuky pro využití pracovních listů, Zdroj: *Vlastní*

Ze zpracování grafu je patrné, že se pracovní listy nejvíce používají v občanské výchově (což už jsme zjistili i v jiných souvislostech) a to k fixaci získaných poznatků. Tuto odpověď uvedlo 32 dotázaných (což odpovídá třetině respondentů, konkrétně 33,33%). Dále se pracovní listy využívají k motivaci a to zejména ve výuce matematiky, jak uvedlo 13 učitelů (13,54%). Učitelé občanské výchovy hojně zadávají pracovní listy k motivaci, což zvolilo jako odpověď 12 pedagogů (12,5%). Matematici používají pracovní listy i k fixaci poznatků, což potvrdilo 11 z nich (11,46%). Učitelé reprezentující matematiku se také shodli na evokační funkci pracovních listů (10 respondentů – 10,41%). Stejnou službu pracovních listů využívají i učitelé občanské výchovy, konkrétně 9 dotázaných (9,38%). Menší skupinu tvoří učitelé, kteří mají možnost vyučovat finanční gramotnost jako samostatný předmět. Ti preferují pracovní listy v motivační fázi výuky, čemuž koresponduje 5 odpovědí (5,21%). Dále se objevili zastánci fixační funkce pracovních listů při výuce samostatného předmětu finanční

gramotnosti, kteří byli zastoupeni 3 odpověďmi (3,12%). Pouze 1 respondent, který vyučuje finanční gramotnost jako samostatný předmět, využívá pracovní listy k evokaci (1,05%).

Využití samostatně vytvořených pracovních listů během fází výuky

Graf č. 13: Využití samostatně zpracovaných pracovních listů v jednotlivých fázích výuky, Zdroj: *Vlastní*

Poslední graf zaznamenává pouze učitele, kteří si pracovní listy vytvářejí samostatně. Uvádí, k čemu je tito učitelé nejvíce používají. Je patrné, že samostatně vytvořené pracovní listy nejvíce slouží k fixaci, a to 18 učitelům (54,55%). Dále si učitelé dopomáhají vlastními pracovními listy k motivaci žáků, a to v případě 8 respondentů (24,24%). Poslední kategorii obsadili pracovní listy připravované za účelem evokace, ke kterým se přihlásilo 7 učitelů (21,21%).

8 SHRNUTÍ A DISKUSE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Poslední kapitola se zaměřuje na shrnutí výsledků výzkumného šetření s ohledem na výzkumné otázky, které byly stanoveny v podkapitole 6. 3. Některé získané výsledky budou porovnány nebo doplněny o poznatky z jiných uskutečněných výzkumných šetření, které se specializovaly na oblast finančního vzdělávání. V závěru kapitoly aplikujeme zjištěné výsledky na vyřešení výzkumného problému, který byl definován v podkapitole 6. 2.

V jakém předmětu učitelé vyučují finanční gramotnost na 2. stupni základních škol a využívají při její výuce pracovní listy?

Z výzkumného šetření vyplynulo, že se finanční gramotnost v současné době v Olomouckém a Zlínském kraji nejvíce zařazuje do výuky občanské výchovy (resp. výchovy k občanství). Tento fakt souvisí i se začleněním povinné výuky finanční gramotnosti na školy, které proběhlo v roce 2013. Tehdy došlo k aktualizaci rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání a k implementaci finanční gramotnosti do vzdělávacích oblastí. Jelikož se tento krok výrazněji projevil především ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, není překvapením, že výuka finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol probíhá právě v předmětu občanská výchova (resp. výchova k občanství). Vzdělávací oblast zahrnuje tematické oblasti Člověk a společnost; Člověk, stát a hospodářství a Člověk, stát a právo, které obsahují finanční tematiku. Dále bylo zjištěno, že se finanční gramotnost realizuje také prostřednictvím výuky matematiky, kde se především aplikuje praktická část finanční gramotnosti zaměřená na výpočty. V neposlední řadě nesmíme opomenout fakt, že někteří učitelé vyučují finanční gramotnost jako samostatný předmět.

Další zjištění poukazuje na skutečnost, že se při výuce finanční gramotnosti hojně využívají pracovní listy. Jak ukazuje dotazníkové šetření k metodice výuky finanční gramotnosti na základních a středních školách z června 2014, pracovní listy patří hned za internetem mezi nejčastěji používané učební pomůcky a techniky při výuce finanční gramotnosti.⁸¹ Po shrnutí výsledků můžeme říci, že pracovní listy tvoří nedílnou součást

⁸¹ JANDOVÁ, L. *Výsledky dotazníkového šetření k metodice finanční gramotnosti na školách*, 2014. [cit 2016-01-04]. Dostupné z WWW:<<http://www.financniagramotnostdoskol.cz/products/vysledky-dotaznikoveho-setreni-k-metodice-vyuky-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach/>>, s. 3

výuky finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol. Ze zjištěných dat můžeme vyvodit **závěr, že učitelé nejvíce využívají pracovní listy pro výuku finanční gramotnosti v občanské výchově**, což je patrné i z důvodu, že tato výuka probíhá převážně v ní.

Pokud však porovnáme získané výsledky výzkumného šetření s tematickou zprávou podpory rozvoje matematické, čtenářské a finanční gramotnosti ČŠI (České školní inspekce) z roku 2013, zjistíme, že tehdy byli nejčastěji pověřováni výukou finanční gramotnosti učitelé matematiky (více než v polovině škol).⁸² Musíme však poukázat na fakt, že v době jejich výzkumu stála povinná výuka finanční gramotnosti na úplných začátcích a situace se za poslední 3 roky výrazně změnila. Povinné zavedení finanční gramotnosti dalo prostor k rozvoji různých vzdělávacích kurzů pro učitele zabývající se výukou finanční gramotnosti, což se odrazilo i v začleňování finanční gramotnosti do jednotlivých předmětů.

Používají pracovní listy při výuce finanční gramotnosti více učitelé s dlouhodobou praxí či začínající učitelé?

Z dotazníkového šetření této diplomové práce vyplynulo, že nejvíce využívají pracovní listy při výuce finanční gramotnosti učitelé s praxí delší než 5 let, ale kratší než 10 let. Avšak v celkovém součtu respondentů se jejich počet výrazně nelišil od začínajících učitelů s praxí pod 5 let. Naopak se ukázalo, že učitelé s dlouhodobými zkušenostmi nepřikládají větší důraz na aplikaci pracovních listů ve výuce, což může být vyvoláno již zažitými způsoby výuky, které si v průběhu praxe zdárně ověřili. Avšak existují samozřejmě i učitelé s dlouhodobou praxí, kteří rádi objevují nové techniky a metody, v jejichž hodinách finanční gramotnosti dominují pracovní listy.

Z těchto faktů můžeme vyvodit, že **pracovní listy preferují spíše mladší pedagogové**, kteří přicházejí z vysokých škol a jsou seznamováni s novými učebními pomůckami a metodami již v průběhu studia. Snaží se do výuky začleňovat aktivizační metody, aby zaujali, co nejvíce žáků. U zkušenějších pedagogů záleží na jejich ochotě si vyhledávat nebo vytvářet pracovní listy. Zde se může odrážet i skutečnost, že problematika finančního vzdělávání na školách je relativně aktuálním tématem. Škola si určuje

⁸² ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Tematická zpráva: Podpora rozvoje matematické, čtenářské a finanční gramotnosti*. Praha. 2013. [cit 2016-01-04]. Dostupné z WWW. <<http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-Podpora-rozvoje-matematicke,-fina>>

předmět, ve kterém bude výuka finanční gramotnosti realizována. Školy získávají možnost volby různých technik a metod pro výuku finanční gramotnosti. Využití pracovních listů je tím pádem individuální záležitostí každé školy a učitele, který je výukou finanční gramotnosti pověřen.

V jaké fázi výuky nejčastěji učitelé zařazují práci s pracovními listy?

Pracovní listy mohou posloužit učitelům finanční gramotnosti nejvíce v motivační, evokační či fixační fázi výuky. Využívání metod a fází výuky je většinou závislé na tom, která osoba je pověřena výukou finanční gramotnosti. Výzkumné šetření poukázalo na to, že jsou pracovní listy používány především k fixaci poznatků. Žákům se zadávají jako opakování probrané tematiky a upevnění získaných poznatků. Fixace se zařazuje většinou na konec hodiny nebo po probrání nějakého tematického celku. Nejvíce se k fixační funkci pracovních listů přihlásili učitelé občanské výchovy, což odpovídá i šetření ČŠI z roku 2013⁸³, která v tematické zprávě uvedla, že tito učitelé nejvíce využívají úlohy z běžného života a skupinovou práci, k čemuž se hodí právě pracovní listy. Dále se pracovní listy používají k motivaci žáků, která většinou probíhá na začátku hodiny. V neposlední řadě slouží pracovní listy k evokaci. Žáci si mohou během výkladu vyplňovat pracovní listy a tím se u nich rozvíjí schopnost vytvořit si vlastní zápis.

Závislost fáze výuky a využívání pracovních listů se projevuje v jednotlivých předmětech různě. K fixaci využívají nejvíce pracovní listy učitelé občanské výchovy. Motivační prvek pracovních listů nejvíce oceňují učitelé matematiky. Ti také tvoří nejpočetnější skupinu, která využívá pracovní listy při výuce finanční gramotnosti k evokaci. V motivační fázi výuky je využívají hojně i učitelé občanské výchovy. K evokaci slouží pracovní listy jen v menší míře, a to hlavně při matematice.

Využívání pracovních listů v jednotlivých fázích výuky závisí na různých faktorech. Z výzkumného šetření vyplynulo, že **se nejvíce pracovní listy využívají ve fixační fázi výuky**, což je jistě ovlivněno i předmětem, ve kterém výuka probíhá. Nejpočetněji je využívají učitelé občanské výchovy, kteří k tomu mají ve svých hodinách adekvátní dostatek času i prostoru. Mohou volit různé metody a vést hodiny formou diskuse nebo skupinové práce. Začlenit skupinovou práci s pracovním listem v hodinách

⁸³ ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Tematická zpráva: Podpora rozvoje matematické, čtenářské a finanční gramotnosti*. Praha. 2013. [cit 2016-01-04]. Dostupné z WWW. <<http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-Podpora-rozvoje-matematicke,-fina>> , s. 25

matematiky je velice náročné. Samostatná výuka předmětu finanční gramotnosti byla zastoupena jen v menšině a učitelé zde využívají pracovní listy především k motivaci.

Z jakých zdrojů nejčastěji učitelé finanční gramotnosti čerpají pracovní listy?

Tato výzkumná otázka měla odhalit zdroje pracovních listů, které jsou využívány pro výuku finanční gramotnosti. Největší zastoupení měl internet, kterého využívá více než polovina oslovených učitelů. Inspirace se také čerpá z učebnic nebo pracovních sešitů. Někteří učitelé dávají přednost kombinaci různých zdrojů pro získání pracovních listů k výuce finanční gramotnosti. Z výzkumného šetření dále vyplynulo, že si učitelé převážně nevytvářejí pracovní listy pro výuku finanční gramotnosti sami, ale spíše se spoléhají na zhotovené verze, které si vyhledávají. Považuji tento fakt za omezující, protože vlastní tvorba pracovních listů rozvíjí tvořivost učitelů. Učitelé si mohou pracovní listy, které by vytvořili samostatně, přizpůsobit učivu a potřebám žáků. Také by mohli reagovat na individuální možnosti svých žáků.

Po shrnutí všech výsledků nám vyplývá, že **nejčastěji využívaným zdrojem pro získání pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti je internet**, tudíž verze pracovních listů, které vytvořil někdo jiný. Podobné výsledky přineslo i dotazníkové šetření k metodice finanční gramotnosti na základních školách z června 2014, kde se internet vyskytl jako nejvíce využívaná učební pomůcka při výuce finanční gramotnosti.⁸⁴

Do dotazníkového šetření byla zařazena také otázka, zda by učitelé ocenili nějaké nové pracovní listy pro výuku finanční gramotnosti. Jak je patrné z výsledků výzkumného šetření, tak převážná většina respondentů by uvítala inspiraci a nově zhotovené pracovní listy pro výuku finanční gramotnosti. Na tento fakt jsem zareagovala návrhem několika pracovních listů, které jsou uvedeny v příloze. Navržené pracovní listy se zabývají tématy: tvorba ceny, peníze, pojištění, rozpočet a platební karty. Zhotovené nabídky pracovních listů se hodí do různých fází výuky s ohledem na probírané téma.

Závěr této kapitoly bude věnován ke stručnému objasnění výzkumného problému, který byl stanoven před počátkem výzkumného šetření. Vysvětlení problému podléhalo výzkumným otázkám, které jsme již vyřešili.

⁸⁴ JANDOVÁ, L. *Výsledky dotazníkového šetření k metodice finanční gramotnosti na školách*. Finanční gramotnost do škol, 2014. [cit 2016-01-04]. Dostupné z WWW:<<http://www.financnigramotnostdoskol.cz/products/vysledky-dotaznikoveho-setreni-k-metodice-vyuky-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach/>>, s. 3

Vytvářejí si učitelé pro výuku finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol své vlastní pracovní listy a k čemu je využívají?

Dotazníkové šetření diplomové práce zjistilo, že si učitelé finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol v Olomouckém a Zlínském kraji spíše nevytvářejí pracovní listy samostatně, ale vyhledávají je v nejrůznějších zdrojích. Inspiraci hledají na internetu, v učebnicích, v pracovních sešitech nebo kombinují různé zdroje. Malá část učitelů si tvoří pro výuku finanční gramotnosti své vlastní pracovní listy, které přizpůsobují své výuce, učivu či potřebám žáků. Samostatně vytvořené pracovní listy nejvíce slouží k fixaci poznatků, které si žáci osvojili během výuky. Učitelé také kladou důraz na motivační aspekt využití vlastních pracovních listů. V neposlední řadě jim slouží v evokaci.

Konečná odpověď na výzkumný problém tudíž zní: **Učitelé finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol si většinou nevytvářejí pracovní listy samostatně. Učitelé, kteří preferují vlastní pracovní listy, je využívají především k fixaci poznatků, které žáci získali během výuky.**

ZÁVĚR

Česká republika dlouhou dobu pocítovala potřebu finančně vzdělávat své obyvatele. Proběhlo spoustu iniciativ, které se snažily o rozvoj finanční gramotnosti v českých zemích. Problémem byl především nedostatek projektů zaměřených na problematiku finančního vzdělávání a fakt, že neexistovala povinná výuka finanční gramotnosti na českých školách. Což se v průběhu let pod záštitou různých orgánů a zainteresovaných skupin změnilo a finanční gramotnost se stala povinnou součástí školních osnov. Základní školy povinně vyučují finanční gramotnost od roku 2013, kdy proběhla aktualizace rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání. Školy zařadily výuku finanční gramotnosti do svých školních vzdělávacích programů. Avšak forma výuky byla ponechána na zvážení konkrétních škol. Učitelé si volí metody a postupy při výuce finanční gramotnosti sami. Mohou používat nejrůznější učební pomůcky, kterými rozvíjí finanční znalosti žáků.

V současnosti se výuka často zpestřuje učebními pomůckami. Slouží k aktivizaci či motivaci žáků. Vzhledem k tomu, že finanční gramotnost je relativně aktuální téma a učebních pomůcek pro její výuku neustále přibývá, bylo hlavním cílem diplomové práce zanalyzovat problematiku využívání pracovních listů učiteli finanční gramotnosti a zjistit, zda si je vytvářejí sami nebo se raději inspirojí již zhotovenými. K objasnění cíle práce sloužily mimo jiné dílčí cíle práce a především dotazníkové šetření, které proběhlo mezi učiteli finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol v Olomouckém a Zlínském kraji.

V návaznosti na hlavní cíl diplomové práce se teoretická část zaměřila na objasnění problematiky finanční gramotnosti. Popisuje základní finanční produkty, se kterými se lidé běžně setkávají a využívají je. Podává ucelený pohled na oblast finanční gramotnosti a finančního vzdělávání, které si budovalo dlouhou dobu své místo ve školních osnovách. Ohlíží se na nejdůležitější dokumenty, které se zasloužily o zavedení finanční gramotnosti do českých škol. Tento důležitý krok se stal odrazem pro používání nejrůznějších učebních pomůcek při výuce finanční gramotnosti. K velice často používaným nástrojům patří i pracovní listy, které se řadí mezi textové učební pomůcky.

Hlavní cíl pomáhalo objasnit dílčí cíle stanovené na začátku diplomové práce. První z nich měl určit stav využívání pracovních listů při výuce finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol. Výuka finanční gramotnosti na základních školách se hojně podporuje

pracovními listy, které se využívají nejvíce v občanské výchově (resp. výchově k občanství). Pracovní listy slouží především k fixaci poznatků, které žáci získali během výkladu. K možnostem využití pracovního listu patří i motivace a evokace žáků. Ve většině případů si učitelé netvoří pracovní listy sami, ale hledají náměty na internetu, v učebnicích nebo pracovních sešitech.

Druhý dílčí cíl měl posoudit, zda učitelům vyhovují pracovní listy, které mají k dispozici nebo jestli by raději uvítali nové varianty. Jelikož si učitelé spíše nevytvářejí pracovní listy samostatně a čerpají inspiraci z různých zdrojů, tak by rádi měli možnost získat nové verze, které by vyzkoušeli ve svých hodinách. Tuto variantu volili i učitelé, jenž si ochotně vytvářejí vlastní pracovní listy, které přizpůsobují učivu, tempu třídy či potřebám žáků. Z toho plyne, že nabídka výukových materiálů pro finanční gramotnost není stále dostatečná.

Poslední dílčí cíl směřoval k navržení několika pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti na základních školách. Vytvoření pracovních listů bylo reakcí na odpovědi respondentů dotazníkového šetření. Téměř většina z nich by uvítala nové verze pracovních listů. Navržené pracovní listy jsou uvedeny v přílohách a zaobírají se tématy: tvorba ceny, peníze, pojištění, rozpočet a platební karty. Jedná se o běžně probíraná témata finanční gramotnosti. Pracovní listy jsou navrženy do různých fází výuky a k různým účelům. Jejich použití v praxi by záleželo na možnostech učitele.

Diplomová práce vedla k objasnění hlavního cíle pomocí dílčích cílů a praktické části. Můžeme konstatovat, že pracovní listy jsou oblíbenou učební pomůckou v hodinách finanční gramotnosti, kterou učitelé pravidelně využívají. Většina učitelů si nevytváří vlastní pracovní listy pro její výuku a čerpá inspiraci především z internetu, učebnic či pracovních sešitů. Většina učitelů by uvítala nabídku nových pracovních listů, které by podpořily jejich výuku.

Diplomová práce by mohla být přínosnou pro všechny jedince, které zajímá finanční gramotnost, jelikož teoretická část podává ucelený přehled její problematiky. Přínos by mohla mít i pro pedagogickou praxi, neboť v závěru práce přikládám návrhy pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti, které by využili především učitelé na 2. stupni základních škol.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR Česká republika

ČŠI Česká školní inspekce

EU Evropská unie

INFE International Network on Financial Education (Mezinárodní skupina pro finanční vzdělávání)

IQ inteligenční kvocient

OECD Organization for Economic Cooperation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)

PIN personal identification number (osobní identifikační číslo)

RVP rámcový vzdělávací program

SŠ střední škola

ŠVP školský vzdělávací program

ZŠ základní škola

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

1. BAILEY, G., LAW, F. *Moje peníze*. 1. vyd. Brno: Edika, 2013. 256 s. ISBN 978-80-2660195-1
2. BALABÁN, Z. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 1. vyd. Praha: COFET, 2009. 448 s. ISBN 978-80-254-4207-4
3. BERTL, I. *Kapitoly o finanční gramotnosti*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2012. 77 s. ISBN 978-80-7387-622-7
4. CIPROVÁ, J., MERTIN, V., BERNÝ, L. *Finanční gramotnost I.: [přípravy do hodin Výchovy volby k povolání na 2. stupni ZŠ*. Praha: Raabe, ©2011.]. *Výchova k volbě povolání*; 4. *Dobrá škola*. ISBN 978-80-86307-45-9
5. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výskumu*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 2008. 272 s. ISBN 978-80-223-2391-8
6. HESOVÁ, A., ZELENDOVÁ, E. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. 1. vyd. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize NÚV, 2011. 59 s. ISBN 978-80-86856-74-2
7. HILLS, J., GRAND, J., PIACHAUD, D. *Understanding Social Exclusion*. Oxford. 2002.
8. CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice: Základy kvantitativně orientovaného výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 199 s. ISBN 80-244-0765-5
9. JAKEŠ, P. a kol. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2011. ISBN 978-80-7373-089-5
10. KANTNEROVÁ, L. *Finanční gramotnost v České, Polské a Slovenské republice*. České Budějovice. 2013. ISBN 978-80-7394-4360
11. KAŠOVÁ, J., ISTENČIN, L. *Výchova k finanční gramotnosti: pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-107-4
12. KAVKA, K., SVITAVSKÝ, R. *Čas dluhů, aneb, Co byste měli vědět o penězích: kreslený humorný průvodce finanční gramotností*. 1. vyd. Praha: M.B.A. Finance, 2012. 99 s. ISBN 978-80-260-3246-5

13. KALHOUS, Z., OBST, O. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. 448 s. ISBN 80-7178-253-X
14. KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc: ANAG, 2012. 151 s. ISBN 978-80-7263-767-6
15. LOKAJ, A. *Etika finanční gramotnosti*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. 60 s. ISBN 978-80-7464-138-1
16. MALACH, J. *Základy didaktiky*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. 182 s. ISBN 80-7042-266-1
17. MASON, P. *Peníze nerostou na stromech!*. České vyd. Říčany u Prahy: Junior, ©2013. 48 s. ISBN 978-80-7267-515-9
18. MELUZÍN, T. *Finanční trhy – cvičení*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2008. 60 s. ISBN 978-80-214-3741-8
19. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze. 2007. ISBN 978-80-87000-11-3
20. NAVRÁTILOVÁ, P. *Finanční gramotnost: učebnice učitele*. 1. vyd. Kralice na Hané: Computer Media, 2012. 120 s. ISBN 978-80-7402-107-7
21. NIKL, J. *Metody projektování učebních úloh*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. 71 s. ISBN 80-7041-230-5
22. NOVÝ, M., RADIMSKÁ, Z., ŠIMEK, B. *Příklady z finanční gramotnosti*. 1. vyd. Plzeň: Statua Aura, 2014. 94 s. ISBN 978-80-905667-0-5
23. OPLETALOVÁ, A., KVINTOVÁ, J. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 144 s. ISBN 978-80-244-4519-9
24. PASEKOVÁ, M., ŘEDINOVÁ, H., HOMOLKA, L., BLECHOVÁ, B. *An Explanatory Study on the Financial Literacy of High School Students in the Czech Republic*. Zlín, 2012. ISBN 978-1-61804-124-1
25. PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7184-569-0
26. PETTY, G. *Moderní vyučování*. 6., rouš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2013. 562 s. ISBN 978-80-262-0367-4
27. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009. 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6

28. RAMBOUSEK, V. *Materiální didaktické prostředky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. 61 s. ISBN 978-80-7290-664-2
29. SKOŘEPA, M., SKOŘEPOVÁ, E. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: výchova k občanství: stát a hospodářství*. 1. vyd. Praha: Scientia, 2008. ISBN 978-80-86960-41-8
30. SOUKAL, I. a kol. *Ekonomická gramotnost*. Hradec Králové: Gaudeamus. 2015. 365 s. ISBN 978-80-7435-554-7
31. ŠEREDA, F. *Finanční gramotnost prakticky*. 1. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, Tiskové a distribuční centrum, 2012. 64 s. ISBN 97880-86825-77-9
32. ŠKVÁRA, M. *Finanční gramotnost*. 1. vyd. Praha: M. Škvára, 2011. 219 s. ISBN 978-80-904823-0-2
33. TOLLINGEROVÁ, D. *K teorii učebních úloh*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 240 s.
34. TYL, T. *10 způsobů, jak se (ne)nechat připravit o peníze*. 1. vyd. Praha: GRADA, 2013. 224 s. ISBN 978-80-247-4467-4

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

1. ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Tematická zpráva: Podpora rozvoje matematické, čtenářské a finanční gramotnosti*. Praha, 2013. [cit 2016-01-04]. Dostupné z WWW: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-Podpora-rozvoje-matematicke,-fina>
2. JANDOVÁ, L. *Výsledky dotazníkového šetření k metodice finanční gramotnosti na školách*. Finanční gramotnost do škol, 2014. [cit 2016-01-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.financniagramotnostdoskol.cz/products/vysledky-dotaznikoveho-setreni-k-metodice-vyuky-financi-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach/>>
3. KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ. *Sdělení komise – finanční vzdělávání*. [online]. Brusel, 2007. [cit 2015-12-19]. Dostupné z WWW: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0808:FIN:CS:PDF>>
4. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online]. MF ČR, ČNB, MŠMT ČR, 2010. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>

5. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2010 [cit 2016-03-25]. Tisková zpráva. Dostupné z WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2010/2010-05-10-tiskova-zprava-5343-5343>>
6. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *MFČR: Závěrečná zpráva z výzkumu – plné znění (STEM/MARK, 2010)* [online]. MFČR, 2010 [2016-28-3]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Odborne-vyzkumy_2010-12_Zaverecna-zprava-z-vyzkumu-plne-zneni-STEMMARK.pdf>
7. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Principy nezávislosti v oblasti finančního vzdělávání.* [online]. MŠMT ČR, 2013. [cit 2016-02-27]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/principy-nezavislosti-v-oblasti-financniho-vzdelavani>
8. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Rejstřík škol a školských zařízení.* [online]. MŠMT ČR. [cit 2016-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://rejskol.msmt.cz/>>
9. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Upravený rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. MŠMT ČR, 2013. Dostupné z WWW: < <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>>

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Počet respondentů dle pohlaví

Graf č. 2: Počet respondentů dle délky praxe

Graf č. 3: Začlenění finanční gramotnosti do vyučovacích předmětů

Graf č. 4: Analýza výuky finanční gramotnosti před rokem 2013

Graf č. 5: Využívání pracovních listů při výuce finanční gramotnosti

Graf č. 6: Analýza funkce pracovních listů při výuce finanční gramotnosti

Graf č. 7: Analýza tvorby pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti

Graf č. 8: Používané zdroje získávání pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti

Graf č. 9: Potřeba nových pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti

Graf č. 10: Využití pracovních listů v předmětech při výuce finanční gramotnosti

Graf č. 11: Závislost délky praxe na využívání pracovních listů při výuce finanční gramotnosti

Graf č. 12: Závislost vyučovacích předmětů a fází výuky pro využití pracovních listů

Graf č. 13: Využití samostatně zpracovaných pracovních listů v jednotlivých fázích výuky

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA č. 1: Dotazník – Finanční gramotnost

PŘÍLOHA č. 2: Pracovní list – Tvorba ceny

PŘÍLOHA č. 3: Pracovní list – Peníze

PŘÍLOHA č. 4: Pracovní list – Pojištění

PŘÍLOHA č. 5: Pracovní list – Rozpočet

PŘÍLOHA č. 6: Pracovní list – Platební karty

Příloha č. 1: Dotazník – Finanční gramotnost

Dobrý den,

Jmenuji se Monika Sáblíková a jsem studentkou Univerzity Palackého v Olomouci. Momentálně píš diplomovou práci, která se zabývá využitím pracovních listů ve výuce finanční gramotnosti. Tímto bych Vás ráda požádala o vyplnění krátkého dotazníku, který je anonymní.

Děkuji za spolupráci.

1. Pohlaví:

- Muž
- Žena

2. Jaká je délka Vaší praxe?

- 0 – 5 let
- 6 – 10 let
- 11 a více let

3. Ve kterém předmětu vyučujete finanční gramotnost?

- v matematice
- v občanské výchově/výchově k občanství
- vlastní odpověď

4. Učili jste finanční gramotnost již před rokem 2013, kdy se stala povinnou součástí učebních osnov?

- Ano
- Ne

5. Využíváte při výuce finanční gramotnosti pracovní listy?

- Ano
- Ne

6. K čemu podle Vás nejvíce slouží pracovní listy při výuce finanční gramotnosti?

- k motivaci
- k evokaci
- k fixaci
- vlastní odpověď

7. Vytváříte si pro výuku finanční gramotnosti pracovní listy samostatně?

- Ano
- Ne

8. Pokud ne, odkud čerpáte pracovní listy pro výuku finanční gramotnosti?

- z učebnic
- z pracovních sešitů
- z internetu
- vlastní odpověď

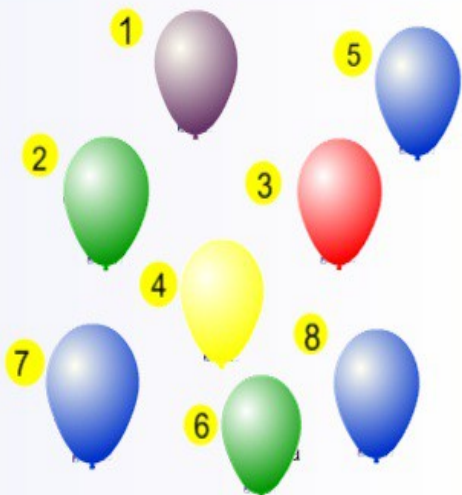
9. Uvítali byste nové varianty pracovních listů pro výuku finanční gramotnosti?

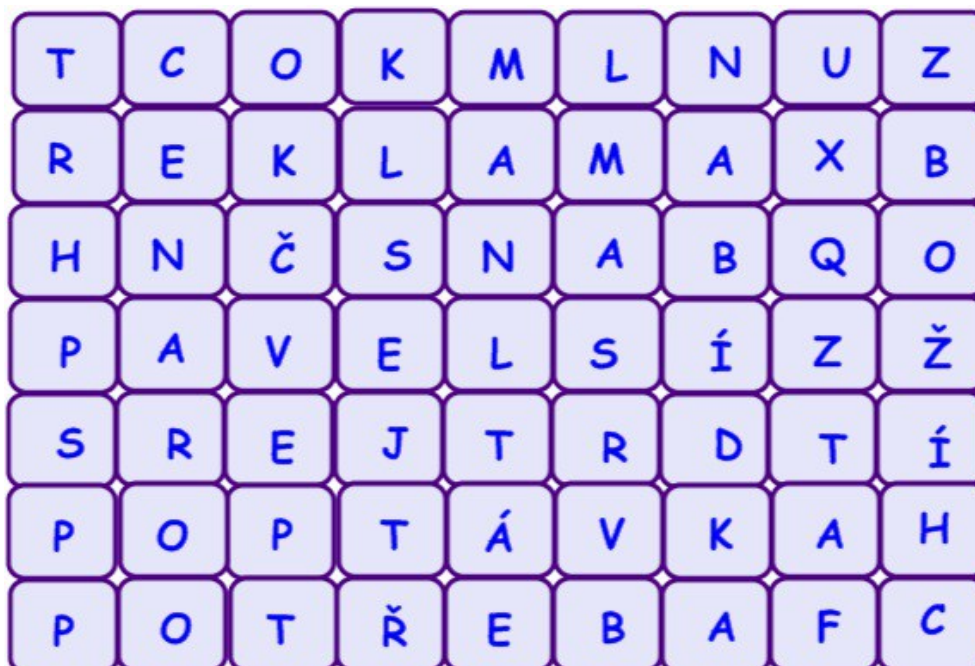
- Ano
- Ne

Děkuji za ochotu a Váš čas.

PRACOVNÍ LIST – TVORBA CENY

1. Vylušti osmisměrku a získej odpovědi na otázky.

1. Pocit nedostatku, který potřebujeme uspokojit	
2. Číslo, které vyjadřuje hodnotu každého výrobku či služby	
3. Určité zboží je zlevněno o nějakou peněžní hodnotu	
4. V regálech obchodů se nachází různé druhy předmětů	
5. Místo prodeje, kde se setkává kupující s prodávajícím	
6. Propagace obchodu, služeb či konkrétních produktů	
7. Nabízené množství zboží za určitou peněžní hodnotu	
8. Zájem kupujících o nabízené zboží za určitou hodnotu	

2. Sestav obecný postup při stanovení ceny.

- URČENÍ POPTÁVKY
- STANOVENÍ CENY
- VÝBĚR METODY TVORBY CEN
- URČOVÁNÍ NÁKLADŮ
- STANOVENÍ CENOVÉ POLITIKY
- ANALÝZA KONKURENČNÍCH CEN
A NABÍDEK

3. Podle popisu poznej, o jakou metodu tvorby ceny se jedná.

- a) Metoda, která se také nazývá kalkulace a stanovuje se součtem nákladů na spotřebované suroviny, ke kterému se připočte přírážka.
.....
- b) Metoda, která vychází z předpokládaných cen dominantního prodejce, resp. konkurence.
- c) Metoda, při níž cena zůstává pohyblivá. Závisí na ochotě kupujícího koupit produkt. Čím více je spotřebitel ochoten zaplatit, tím více se cena zvyšuje.
.....
- d) Metoda, která se používá v případě, že je firma v likvidaci. Správce musí prodat majetek firmy co nejrychleji, za co nejvýhodnější cenu.
.....

4. Zamysli se: Změní se cena zboží, když o něj kupující nebudou mít zájem? Jak? Vzpomeneš si na nějaké způsoby, jak prodávající může upoutat zákaznickovu pozornost, které se běžně v obchodech využívají? Rozhoduješ se při nakupování podle ceny?

Příloha č. 3: Pracovní list - Peníze

PRACOVNÍ LIST – PENÍZE

1. Vypiš všechny současné platné bankovky a mince ČR a spočítej jejich celkovou hodnotu.

2. Vyznač na bankovce všechny ochranné prvky, které znáš.

3. Doplně měnu, která v jednotlivých státech platí a spoj obrázek vlajky s příslušným státem.

CESKÁ REPUBLIKA

CHORVATSKO

VELKÁ BRITÁNIE

USA

POLSKO

UKRAJINA

Měna: Zlotý, Koruna, Dolar, Libra, Kuna, Hřivna

4. Zamysli se nad následujícími příslovími a tvrzeními, které se vztahují k penězům.

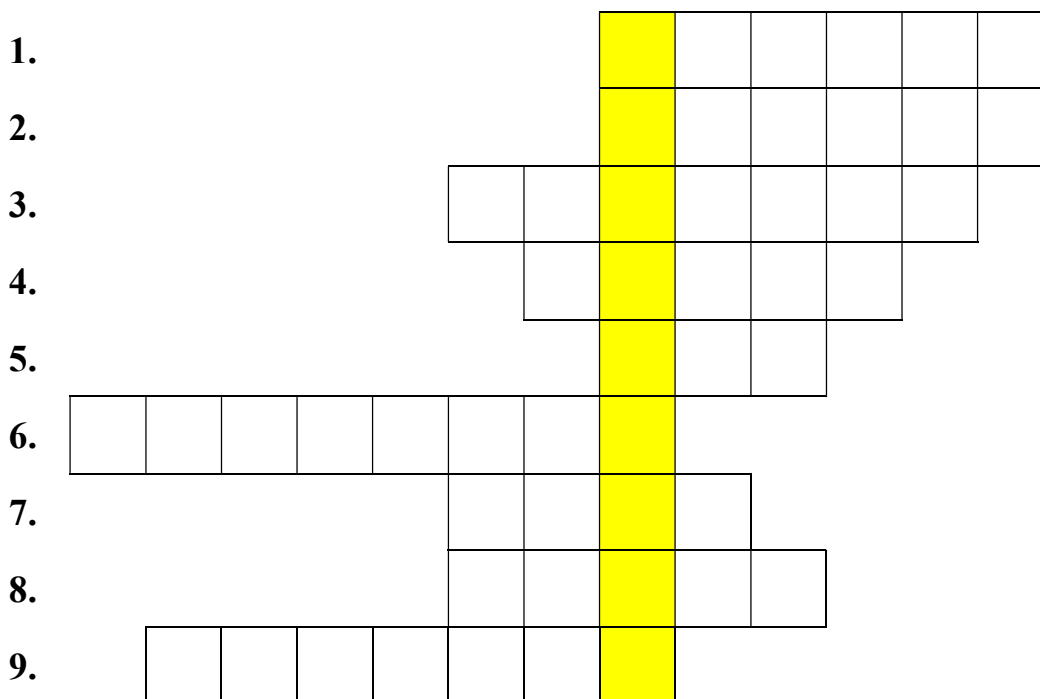
Jedno si vyber a zkus krátce popsat, co vyjadřuje.

- *Peníze jsou dobrý sluha, ale špatný pán.*
- *Bez peněz do hospody nelez.*
- *Bez peněz je i světlo tmavší.*
- *Kdo šetří, má za tři.*
- *Nejlepší věci v životě jsou zadarmo,*

Příloha č. 3: Pracovní list - Pojištění

PRACOVNÍ LIST – *Nehoda není náhoda!*

1. Vylušti křížovku a zjisti téma dnešní hodiny.

Legenda:

1. Statek sloužící jako prostředek směny
2. Směna zboží nebo služeb za určitý obnos
3. Statky, které člověk vlastní
4. Kovové peníze
5. Bankovní formulář, díky kterému můžeme na poště platit
6. Seznam plánovaných výdajů a příjmů
7. Jiný název pro půjčku
8. Instituce, která poskytuje finanční služby
9. Činnost, díky níž vznikají úspory

2. Během výkladu doplň chybějící slova (příp. použij literaturu nebo internet).

Každou lidskou činnost ohrožuje určité riziko. Proto je na místě se před těmito nebezpečími chránit, neboli se Specifická instituce, která nabízí pojištění, se nazývá Finančně nahrazuje škody vzniklé nepříznivými událostmi. Získává oprávnění do Ministerstva financí provozovat pojišťovací činnost a stává se tím Osoba, která uzavřela s pojistitelem pojistnou smlouvu, je Osobu, na jejíž majetek, život, zdraví nebo odpovědnost se vztahuje pojištění, nazýváme..... Cenu za poskytovanou pojistnou ochranu pojmenováváme Písemné potvrzení pojišťovny o uzavření pojistné smlouvy je

(pojišťovna, pojistka, pojistník, pojistné, pojistit, pojistitelem, pojištěný)

3. Přečti si popis situací a rozhodni, který druh pojištění se k nim nejvíce hodí.

- Paní Poláková po příchodu domů zjistila, že ji vykradl zloděj.
- Martin si při fotbale zlomil nohu.
- Paní Mrázková zjistila, že se jí porouchala pračka a vytopila sousedy.
- Pan Řezníček se špatně podíval do zpětného zrcátka a naboural sousedovo auto.
- Pana Pláničku začaly na dovolené bolet zuby a musí jít k lékaři.

4. Plánuješ dovolenou a rozhodl/a ses, že si sjednáš cestovní pojištění. Vypiš, na co vše se tento druh pojištění vztahuje. Najdi si nabídku cestovního pojištění 2 pojišťoven, vypiš výhody a nevýhody. Jednu pojišťovnu si zvol a zdůvodni její výběr.

Příloha č. 5: Pracovní list – Rozpočet

PRACOVNÍ LIST – ROZPOČET

1. Rozpočet je porovnání příjmů a výdajů za určité období. Vypiš, co může tvořit příjmy a výdaje domácností.

PŘÍJMY:

VÝDAJE:

2. Rozděl uvedené výdaje na zbytné a nezbytné.

NEZBYTNÉ VÝDAJE	ZBYTNÉ VÝDAJE
	MÓDNÍ OBLEČENÍ
	ELEKTŘINA, PLYN, VODA
	ŠKOLNÍ POTŘEBY
	DRAHÝ AUTOMOBIL
	NOVÁ PC HRA
	POTRAVINY
	ZDRAVOTNÍ VÝDAJE
	VEČEŘE V RESTAURACI
	NÁJEMNÉ
	LUXUSNÍ DOVOLENÁ

3. Odpověz na následující otázky:

Jak se nazývá rozpočet, kde příjmy převyšují výdaje?

Jak se nazývá rozpočet, kde jsou výdaje vyšší než příjmy?

Jak se nazývá rozpočet, kde se příjmy rovnají výdajům?

Jak můžeme zvýšit své příjmy nebo příjmy rodiny?

Jak bys naložil s financemi, které by ti přebývaly?

4. Karel je studentem střední školy. O víkendu si přivydělává v místní pekárně. Prohlédni si jeho rozpočet, spočti celkové příjmy a výdaje. Rozhodni, zda Karel dobře hospodaří se svými penězi. Je jeho rozpočet vyrovnaný, přebytkový nebo schodkový?

Karlovy příjmy	Karlovy výdaje
Kapesné 300 Kč	Nákup časopisů 250 Kč
Brigáda 600 Kč	Kino 120 Kč
	Sladkosti 60 Kč
	Nákup oblečení 250 Kč
CELKEM:	CELKEM:

5. Sestav si svůj vlastní měsíční rozpočet. Srovnej své příjmy a výdaje. Jsou všechny tvé výdaje nezbytné? Kde bys mohl/a ušetřit?

MÉ PŘÍJMY	MÉ VÝDAJE

Příloha č. 6: Pracovní list – Platební karty

PRACOVNÍ LIST – PLATEBNÍ KARTY

1. Zakroužkuj, které z následujících věcí nebo služeb můžeme zaplatit kartou.

ZMRZLINA VE STÁNKU

BENZÍN

NÁKUP V SUPERMARKETU

NÁKUP PŘES INTERNET

JÍZDENKA V AUTOBUSE

ZELENINA NA TRHU

NÁKUP OBLEČENÍ V OBCHODNÍM CENTRU

2. Vypiš alespoň 5 pravidel bezpečného používání platební karty

3. Navrhni vlastní vzhled platební karty a vypiš všechny bezpečnostní prvky, které by měla mít.

4. Odpověz na otázky následujícího kvízu:

1. Zařízení k výběru peněz se nazývá:

- a) automat b) terminál c) bankomat

2. Platební karta je vyrobena z:

- a) kovu b) plastu c) dřeva

3. Čtyřmístný ochranný kód platební karty nazýváme:

- a) BIM b) GIF c) PIN

4. Platební karta, která pracuje s našimi penězi, se nazývá:

- a) debetní b) kreditní c) piková

5. Platební karta s úvěrem se nazývá:

- a) debetní b) kreditní c) piková

6. Expirace platební karty vyznačuje:

- a) dobu platnosti b) bezúročné období c) dobu vkladu